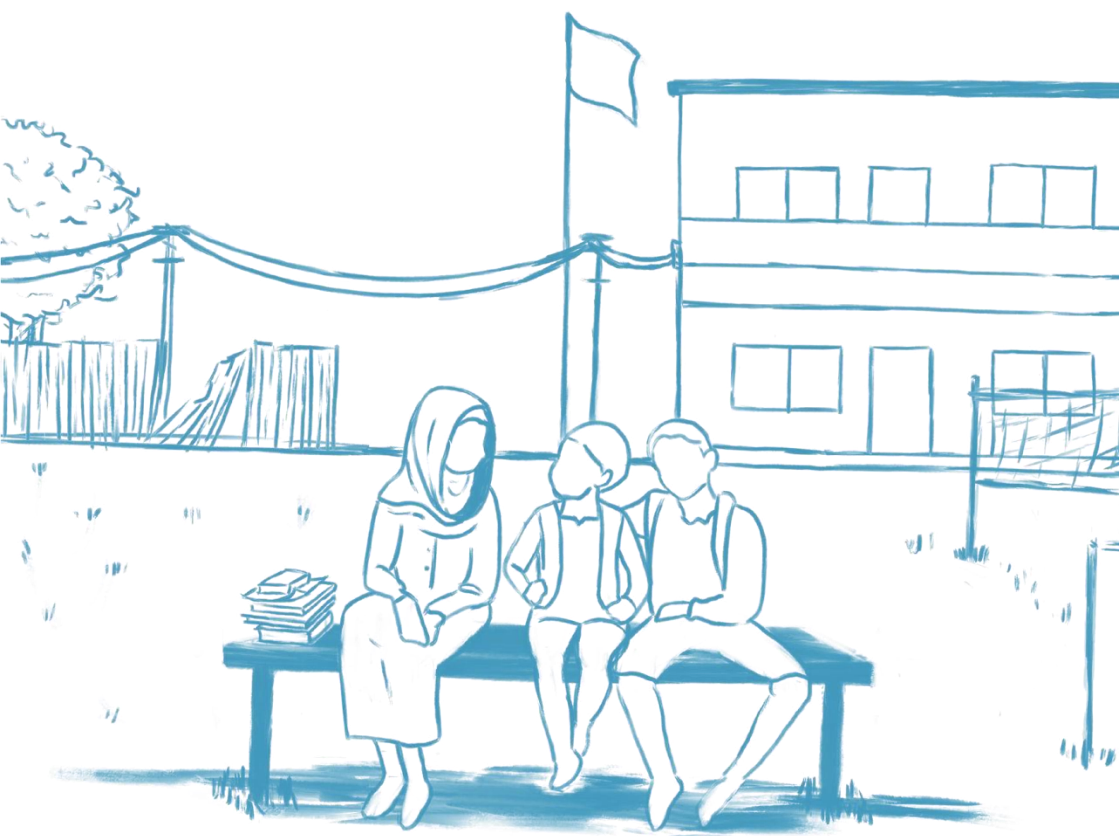

SPREČAVANJE NASILJA U ŠKOLI

Praktični priručnik

World Health
Organization

Sprečavanje nasilja u školi: praktični priručnik

ISBN 978-92-4-151554-2

© Svjetska zdravstvena organizacija 2019.

Neka prava pridržana. Ovaj je materijal dostupan temeljem Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 IGO licence (CC BY-NC-SA 3.0 IGO; <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo>).

Prema uvjetima ove licence, možete kopirati, distribuirati i prilagoditi materijal u nekomercijalne svrhe, pod uvjetom da je materijal odgovarajuće citiran, kako je navedeno u nastavku. Ni u kojoj upotrebi ovog materijala ne smije se sugerirati da SZO podupire bilo koju određenu organizaciju, proizvode ili usluge. Upotreba logotipa SZO-a nije dozvoljena. Ako prilagodite materijal, svoj materijal morate licencirati pod istom ili jednakovrijednom Creative Commons licencom. Ako izradite prijevod ovog rada, trebate dodati sljedeću izjavu o odricanju od odgovornosti zajedno s predloženim citatom: „Ovaj prijevod nije izradila Svjetska zdravstvena organizacija (SZO). SZO nije odgovoran za sadržaj ili točnost ovog prijevoda. Izvorno izdanje na engleskom jeziku obvezujuće je i vjerodostojno izdanje”.

Svako posredovanje u vezi sa sporovima koji proizlaze iz licence vodi se u skladu s pravilima o posredovanju Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo.

Predloženi citat. Sprečavanje nasilja u školi: praktični priručnik. Ženeva: Svjetska zdravstvena organizacija 2019. Licenca: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

Podaci katalogiziranja u publikaciji (CIP). Podaci CIP dostupni su na <http://apps.who.int/iris>.

Prodaja, prava i licenciranje. Za kupnju publikacija SZO-a vidjeti <http://apps.who.int/bookorders>. Za predaju zahtjeva za komercijalnom uporabom i upite o pravima i licenciranju vidjeti <http://www.who.int/about/licensing>.

Materijali treće strane. Ako želite ponovno upotrijebiti materijal iz ove publikacije koji se pripisuje trećoj strani, poput tablica ili slika, vaša je odgovornost utvrditi je li potrebno dopuštenje za tu ponovnu upotrebu, kao i dobiti odobrenje od nositelja autorskih prava. Rizik od potraživanja koja proizlaze iz kršenja bilo koje komponente ove publikacije koja je u vlasništvu treće strane snosi samo korisnik.

Opće izjave o odricanju od odgovornosti. Korištene oznake i prezentacija materijala u ovoj publikaciji ne podrazumijevaju izražavanje bilo kakvog mišljenja od strane SZO-a o pravnom statusu bilo koje države, teritorija, grada ili područja ili njihovih tijela vlasti, ili u vezi s razgraničenjem njihovih granica. Točkaste i isprekidane crte na kartama predstavljaju približne crte granica oko kojih još možda nije u potpunosti postignut dogovor. Navođenje određenih trgovačkih društava ili proizvoda određenih proizvođača ne podrazumijeva da ih SZO odobrava ili preporučuje nad sličnim društvima i proizvodima koji nisu navedeni. Izuzev grešaka i propusta, nazivi zaštićenih proizvoda navedeni su velikim početnim slovima.

SZO je poduzeo sve razumne mjere predostrožnosti kako bi provjerio informacije sadržane u ovoj publikaciji. Međutim, objavljeni materijal distribuira se bez ikakvih jamstava, bilo izraženih ili podrazumijevanih. Odgovornost za tumačenje i upotrebu materijala snosi čitatelj. SZO ni u kojem slučaju neće biti odgovoran za štetu koja proizlazi iz njegove uporabe.

Ovaj prijevod nije izradila Svjetska zdravstvena organizacija (SZO). SZO nije odgovoran za sadržaj ili točnost ovog prijevoda. Izvorno izdanje na engleskom jeziku obvezujuće je i vjerodostojno izdanje.

Predgovor

Svake godine do milijardu djece doživi neki oblik fizičkog, seksualnog ili psihološkog nasilja ili zanemarivanja. Osobe koje su bile žrtve nasilja u djetinjstvu cijeli život osjećaju utjecaj te činjenice na njihovo obrazovanje, zdravlje i dobrobit. Izloženost nasilju može dovesti do obrazovnog neuspjeha zbog kognitivnih, emocionalnih i socijalnih problema. Budući da je vjerojatnije da će djeca koja su izložena nasilju pušiti, zlouporabiti alkohol i droge i sudjelovati u rizičnom seksualnom ponašanju, veća je vjerojatnost da će kasnije bolovati i od niza bolesti. One uključuju depresiju, kardiovaskularne bolesti, dijabetes, rak i HIV.

S obzirom na ovu realnost, sprečavanje nasilja nad djecom dio je međunarodnog plana za razvoj. Cilj održivog razvoja (COR) 5.1. poziva na uklanjanje svih oblika nasilja nad djevojčicama, a COR 16.2. poziva na okončanje svih oblika nasilja nad djecom. Pristup obrazovanju podjednako je istaknut unutar ciljeva održivog razvoja, a COR 4.a je izgradnja i nadogradnja obrazovnih objekata koji pružaju sigurno, nenasilno okruženje za učenje za sve.

Ulažu se mnogi napor koji bi pomogli u postizanju ovih ciljeva. Te se aktivnosti odvijaju u raznim okruženjima. Škole su prepoznate kao jedno važno okruženje za ulaganje napora u sprečavanje nasilja. Stoga je početkom 2019. godine, uz podršku nekoliko svojih povezanih organizacija, Globalno partnerstvo za zaustavljanje nasilja nad djecom pokrenulo inicijativu „Sigurno učenje“ koja se posebno fokusirala na zaustavljanje nasilja nad djecom u školama. Aktivnosti promicane u sklopu ove inicijative nadopunjuju trenutne radnje koje zemlje poduzimaju na provedbi tehničkog paketa utemeljenog na dokazima *INSPIRE: sedam strategija za zaustavljanje nasilja nad djecom*. Poboljšanje pristupa obrazovanju i pružanje obuke o životnim vještinama kroz škole čine jednu od sedam strategija.

U školama su obrazovanje i organizirane aktivnosti same po sebi snažna zaštita od nasilja. Uz to, upravo se u tim okruženjima pojavljuju prilike za oblikovanje stavova i normi o prihvatljivosti nasilja, upotrebi alkohola i droga, nošenju oružja na području škole i drugim rizicima. S druge strane, sprečavanje nasilja u širem društvu može izravno koristiti osnovnom cilju škola da obrazuju djecu, njeguju visokokvalitetno cjeloživotno učenje i osnažuju učenike da budu odgovorni građani svijeta.

Ovaj novi resurs: *Sprečavanje nasilja u školi: praktični priručnik* govori o školama, obrazovanju i sprečavanju nasilja. Pruža smjernice školskim djelatnicima i obrazovnim tijelima o tome kako škole mogu ugraditi sprečavanje nasilja u svoje rutinske aktivnosti i diljem različitih točaka interakcije koju škole imaju s djecom, roditeljima i ostalim članovima zajednice. Ako se primijeni, priručnik će uvelike doprinijeti postizanju ciljeva održivog razvoja i ostalih globalnih zdravstvenih i razvojnih ciljeva.

Odražavajući važnost sprečavanja nasilja u školama, ovaj je priručnik izradio SZO, u suradnji s UNESCO-om i UNICEF-om. Pozivamo vas da nam se pridružite u djelovanju kako bismo povećali broj i učinkovitost školskih aktivnosti za sprečavanje nasilja, radi osiguranja sigurnosti, dobrobiti i sreće djece, njihovih roditelja i skrbnika diljem svijeta.

Etienne Krug

Direktor, Odjel za upravljanje nezaraznim bolestima, invaliditetom, i sprečavanje nasilja i ozljeda

Zahvalnice

Ovaj su priručnik napisali Sara Wood, Karen Hughes i Mark Bellis iz Suradničkog centra SZO-a za ulaganje u zdravlje i dobrobit u javnom zdravstvu Walesa, i Berit Kieselbach iz Svjetske zdravstvene organizacije. Značajni su doprinos dali Christophe Cornu, Jenelle Babb i Joanna Herat (UNESCO), Stephen Blight, Songha Chae, Masue Suzuki, Rocio Aznar Daban, Anna Azaryeva Valente, Clarice da Silva e Paula i Theresa Kilbane (UNICEF), Alexander Butchart, Stephanie Burrows (SZO) i Khadijah Fancy.

Dokument je uredila Ruth Morton (Kampanja za jednostavni engleski), a lekturu je napravila Amanda Germanio (SZO). Claire Scheurer (SZO) pružila je administrativnu podršku.

Dokumentu su značajno koristili i komentari i prijedlozi sljedećih recenzenata: Cathy Ward, Sujata Bordoloi, Soraya Lester, Jenny Parkes, Angela Nakafeero i Sarah Lindstrom Johnson.

Konceptualni temelji ovog dokumenta navedeni su u stručnom savjetovanju o sprečavanju nasilja u školama u prosincu 2015. Sudionici savjetovanja uključivali su sljedeće osobe: Sujata Bordoloi, Patrick Burton, Karen Devries, Michael Dunne, Manuel Eisner, Khadija Fancy, Erika Fraser, Joanna Herat, Berit Kieselbach, Theresa Kilbane Ha Le Hai, Soraya Lester, Ersilia Mensini, Dipak Naker, Jenny Parkes, Francisco Quesney, Christina Salmivalli, Catherine Ward i Sara Wood.

Inicijativa Poznavati nasilje u djetinjstvu, posebno Ramya Subrahmanian i Patrick Burton, pružili su opsežnu podršku u sazivanju prvog stručnog sastanka i razmjeni dokaza iz istraživačkog rada Poznavati nasilje.

Sadržaj

Uvod	2
Odjeljak 1.: Za početak: razvoj vodstva, školskih politika i metoda koordinacije	12
Odjeljak 2.: Prikupljanje podataka o nasilju i praćenje promjena tijekom vremena	18
Odjeljak 3.: Sprečavanje nasilja aktivnostima temeljenim na kurikulumu	24
Odjeljak 4.: Rad s nastavnicima na vrijednostima i vjerovanjima i njihova obuka o pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom	35
Odjeljak 5.: Reakcija na nasilje kada se ono dogodi	40
Odjeljak 6.: Revizija i prilagodba školskih zgrada i dvorišta	46
Odjeljak 7.: Uključivanje roditelja u aktivnosti sprečavanja nasilja	50
Odjeljak 8.: Uključivanje zajednice u aktivnosti sprečavanja nasilja	54
Odjeljak 9.: Ocjena aktivnosti sprečavanja nasilja i upotreba dokaza za ojačanje svojih pristupa	58
Reference	62

Uvod

Nasilje među ljudima (Okvir 1.) utječe na živote milijuna djece diljem svijeta. Smatra se da je do 50 % sve djece u dobi od 2 do 17 godina u posljednjih godinu dana bilo žrtva nekog oblika nasilja (fizičko, seksualno ili emocionalno zlostavljanje) - što je milijardu djece (Hillis i sur., 2016.). Iskustva s nasiljem, posebno u djetinjstvu, mogu naštetiti fizičkom i mentalnom zdravlju djece i utjecati na njihov cijeli život (Slika 1.). Nasilje također može utjecati na obrazovne ishode i potencijal djece da vode uspješan život i da napreduju. Škole su u jedinstvenom položaju da se bave problemom nasilja nad djecom i spriječe ga. Ne samo da su škole odgovorne osigurati da su njihovi prostori sigurni i zaštićeni, već mogu i aktivno sudjelovati u uključivanju zajednice u pitanja vezana uz nasilje. To može uključivati nasilje koje se događa u školama, poput fizičkog nasilja, seksualnog nasilja, vršnjačkog nasilja i tjelesnog kažnjavanja. Isto tako može uključivati vrste nasilja koje se pojavljuju u domu i zajednici, poput zlostavljanja djece, nasilja na spojevima i nasilja koje vrše intimni partneri, kao i zlostavljanja starijih osoba.

Kakvu ulogu mogu imati škole u sprečavanju nasilja?

- Već i jednostavno obrazovanje i organizirane aktivnosti za djecu mogu pomoći u sprečavanju nasilja: škole i obrazovni sustavi mogu pomoći poticanjem roditelja i djece da se upišu i pohađaju. Kvalitetno obrazovanje može povećati vjerojatnost da djeca pronađu plaćeni posao u odrasloj dobi, a sudjelovanje u organiziranim aktivnostima može smanjiti vjerojatnost da će se djeca ponašati agresivno ili vršiti nasilje.
- Škole također mogu biti idealno mjesto za aktivnosti usmjerene na sprečavanje nasilja. One mogu istovremeno uključiti mnogo mladih ljudi, utječući na njih rano u životu. Kvalificirani nastavnici mogu izvoditi programe sprečavanja nasilja i djelovati kao važni uzori izvan obiteljskog života ili života u zajednici. Škole mogu doći do roditelja, poboljšavajući roditeljske prakse koje mogu biti štetne za zdravlje i obrazovanje djece.
- Škole su idealna okruženja za promjenu nekih štetnih društvenih i kulturnih normi (standarda ili obrazaca koji su tipični ili očekivani) koje toleriraju nasilje prema drugima (na primjer, rodno zasnovano nasilje).

Kakvu ulogu škole imaju u zaštiti djece?

Škole imaju važnu ulogu u zaštiti djece. Odrasli koji nadgledaju i rade u obrazovnim ustanovama dužni su osigurati okruženja koja podržavaju i promiču dostojanstvo, razvoj i zaštitu djece. Nastavnici i ostalo osoblje dužni su štiti djeću za koju su odgovorni.

Ta je dužnost opisana u članku 19. Konvencije o pravima djeteta (UN, 1989.), koju je ratificirala većina zemalja. U njemu se navodi:

Države stranke poduzet će sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zlorababa, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je skrb djeteta povjerena.

Kako bavljenje problemom nasilja može koristiti obrazovanju?

Sprečavanje i reagiranje na nasilje u školama mogu poboljšati obrazovne ishode kod djece i pomoći u postizanju njihovih obrazovnih ciljeva. Mnoge životne vještine koje se uče u sprečavanju nasilja, poput komunikacije, upravljanja osjećajima, rješavanja sukoba i rješavanja problema, iste su vještine koje djeci mogu pomoći u uspjehu u školi i koje mogu zaštititi od drugih problema koji utječu na učenje, poput upotrebe alkohola i droga.

Bavljenje problemom nasilja može poboljšati obrazovne ishode

Smanjenje nasilja i njegovih negativnih posljedica, kao što su izostajanje s nastave, nedostatak koncentracije ili ispisivanja iz škole, mogu imati pozitivne posljedice na učenje. Doživljavanje nasilja također može biti razlog za problematično ponašanje koje ometa njihovo učenje. Ovi izazovi sprečavaju nastavnike da učinkovito izvršavaju svoje uloge.

Kako se nositi s tri glavne prepreke: nedostatkom vremena, znanja i resursa?

Problem: tri prepreke s kojima se škole često susreću kada razmišljaju o tome kako spriječiti nasilje su nedostatak vremena, znanja i resursa.

Rješenje: aktivnosti usmjerene na sprečavanje nasilja ne trebaju biti dugotrajne ili skupe; mnoge preporuke dane u ovom priručniku mogu se primijeniti uz razuman napor ili se možda već i primjenjuju u sklopu drugih inicijativa. Važnije je imati školsku upravu koja prepoznaje vrijednost sprečavanja nasilja i koja vodi, motivira i podržava osoblje da postigne zajedničku viziju, nego imati puno vremena ili resursa.

Predložena radnja: postojeće sustave, resurse i vještine možete prilagoditi tako da uključuju strategije sprečavanja nasilja utemeljene na dokazima.

Zašto je važna primjena pristupa koji obuhvaća cijelu školu?

Sveobuhvatne aktivnosti koje pomažu u sprečavanju nasilja i koje uključuju sve dionike koji su važni u životu mlade osobe pokazale su se učinkovitijima u sprečavanju nasilja od aktivnosti koje se usredotočuju samo na određenu ciljnu skupinu. Ovaj se pristup fokusira na to da se osigura da cijela škola dijeli istu viziju smanjenja nasilja i da ravnatelj škole, nastavnici, administrativno osoblje, učenici, roditelji i zajednica surađuju na postizanju tog zajedničkog cilja.

Priručnik je namijenjen stručnjacima koji rade na školskoj razini, poput nastavnika i školskog osoblja, pružajući praktične smjernice o tome što se može učiniti kako bi se spriječilo i odgovorilo na nasilje unutar i izvan škole. Obrazovna tijela, organizacije civilnog društva i ostali stručnjaci koji rade na području dobrobiti djece mogu ga koristiti kao resurs.

Okvir 1.: Oblici nasilja među ljudima obuhvaćeni ovim priručnikom

Nasilje među ljudima je nasilje koje se događa između dvije osobe. Postoje mnogi oblici te vrste nasilja, a oni uključuju:

Zlostavljanje djece (uključujući nasilno kažnjavanje) uključuje fizičko, seksualno i psihološko/emocionalno nasilje; uključuje i zanemarivanje dojenčadi, djece i adolescenata od strane roditelja, staratelja i drugih autoriteta, najčešće kod kuće, ali i u okruženjima kao što su škole i sirotišta.

Vršnjačko nasilje (uključujući vršnjačko nasilje na internetu) je neželjeno agresivno ponašanje drugog djeteta ili skupine djece koja nisu braća i sestre niti su u romantičnoj vezi sa žrtvom. Ono uključuje ponovljene fizičke, psihološke ili socijalne povrede, a često se događa u školama i drugim sredinama gdje se djeca okupljaju, kao i na internetu.

Nasilje među mladima koncentrirano je među onima u dobi od 10 do 29 godina, najčešće se događa u okruženju zajednice između poznanika i stranaca, uključuje fizički napad s oružjem (poput pištolja i noževa) ili bez oružja, a može uključivati i nasilje bandi.

Nasilje među intimnim partnerima (ili nasilje u obitelji) uključuje nasilje koje vrši intimni partner ili bivši partner. Iako i muškarci mogu biti žrtve, nasilje među intimnim partnerima neproporcionalno utječe na žene. Uobičajeno je usmjereno protiv djevojčica u dječjim i ranim/prisilnim brakovima. Među romantično povezanim, ali nevjenčanim adolescentima, ponekad se naziva i „nasilje u vezama“.

Seksualno nasilje uključuje seksualni kontakt bez pristanka koji je izvršen ili je pokušan; djela seksualne prirode bez pristanka koja ne uključuju kontakt (poput voajerizma ili seksualnog uznemiravanja); djela seksualne trgovine ljudima počinjena nad osobom koja ne može pristati ili odbiti; i internetsko iskorištavanje.

Emocionalno ili psihološko nasilje i svjedočenje nasilju uključuje ograničavanje kretanja djeteta, ocrnjivanje, ismijavanje, prijetnje i zastrašivanje, diskriminaciju, odbijanje i druge nefizičke oblike neprijateljskog postupanja. Svjedočenje nasilju može uključivati prisiljavanje djeteta da promatra čin nasilja ili slučajno svjedočenje nasilja između dvije ili više drugih osoba.

Tjelesno kažnjavanje: svaka kazna u kojoj se koristi fizička sila i čiji je cilj uzrokovati bol ili nelagodu, koliko god bila lagana. Većina tjelesnog kažnjavanja uključuje udaranje („pljuskanje“, „šamaranje“, „lupanje“) djece rukom ili oruđem - bičem, štapom, remenom, cipelom i tako dalje. Ali ono isto tako može uključivati, na primjer, udaranje, trešnju ili bacanje djece, grebanje, štipanje, spaljivanje ili oparenje djece ili njihovo prisiljavanje na gutanje hrane ili tekućine.

Kada je usmjereno protiv djevojčica ili dječaka zbog njihovog biološkog spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, bilo koja od ovih vrsta nasilja također može predstavljati rodno zasnovano nasilje.

Izvori: Svjetska zdravstvena organizacija, 2016a.; Odbor UN-a za prava djeteta, 2006.

Priručnik će stručnjake voditi prema pristupu sprečavanju nasilja na razini cijele škole, s detaljnim savjetima kako to učiniti. Sljedeći odjeljci navode važne elemente u uspostavljanju sveobuhvatnog pristupa sprečavanju nasilja u školama:

Za početak: razvoj vodstva, školskih politika i metoda koordinacije (odjeljak 1.);

Prikupljanje podataka o nasilju i praćenje promjena tijekom vremena (odjeljak 2.);

Sprečavanje nasilja aktivnostima temeljenim na kurikulumu (odjeljak 3.);

Rad s nastavnicima na vrijednostima i vjerovanjima i njihova obuka o pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom (odjeljak 4.);

Reakcija na nasilje kada se ono dogodi (odjeljak 5.);

Revizija i prilagodba školskih zgrada i dvorišta (odjeljak 6.);

Uključivanje roditelja u aktivnosti sprečavanja nasilja (odjeljak 7.);

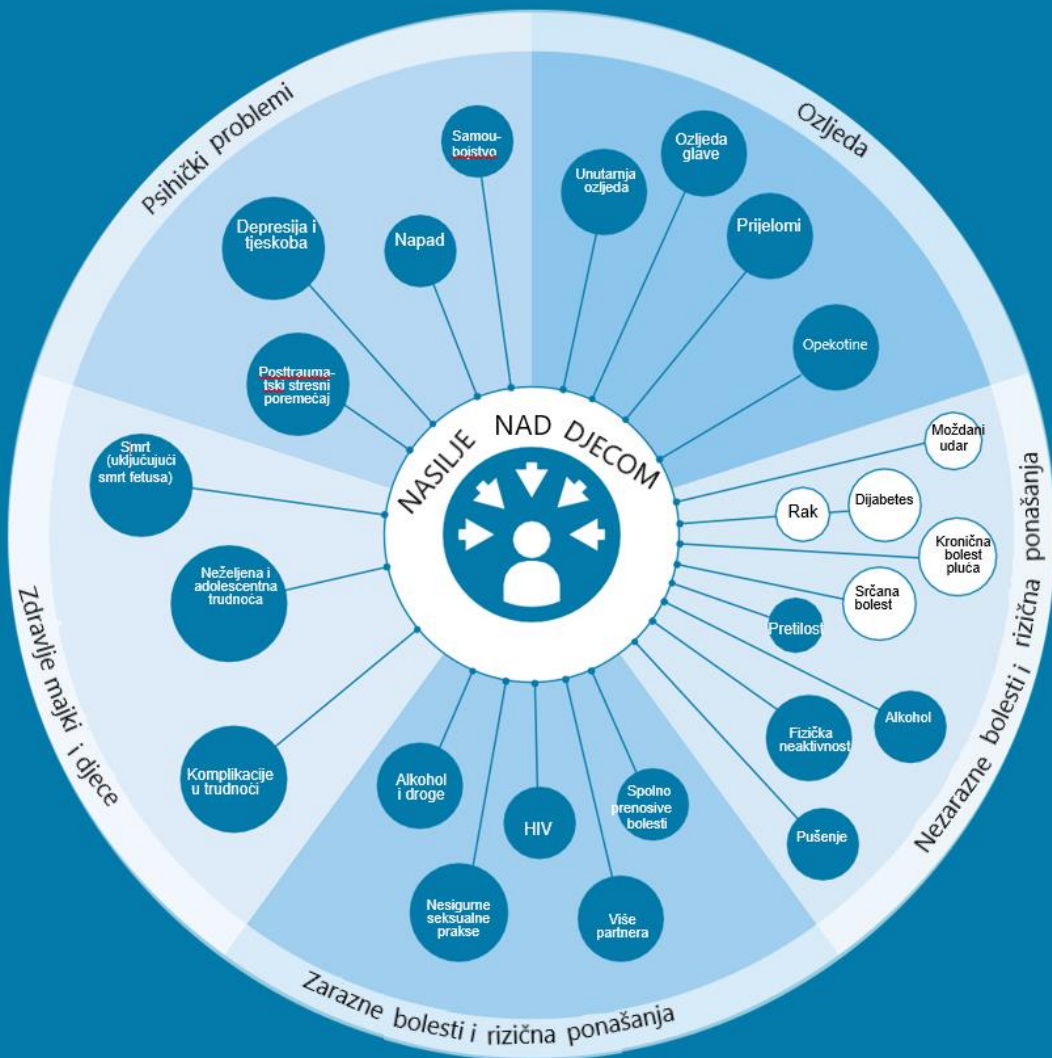

Uključivanje zajednice u aktivnosti sprečavanja nasilja (odjeljak 8.);

Ocjena aktivnosti sprečavanja nasilja i upotreba dokaza za ojačanje svojeg pristupa (odjeljak 9.).

Slika 1.: Učinak nasilja na zdravlje

Izravan učinak

Neizravan učinak koji je uzrokovan rizičnim ponašanjem

Izvor: Svjetska zdravstvena organizacija, 2016. a. Plavi krugovi označavaju izravan učinak. Bijeli krugovi označavaju neizravan učinak koji je uzrokovan rizičnim ponašanjem.

Kako koristiti ovaj priručnik

Cilj ovog priručnika nije dati čitateljima pregled o svemu što škole mogu učiniti da spriječe nasilje, već umjesto toga pokriva neke od osnovnih aktivnosti koje školski djelatnici i okružna obrazovna tijela mogu razmotriti kako bi pokrenula rješavanje problema nasilja na školskoj razini ili ojačala postojeće intervencije. Dodatne resurse potražite u priručnicima UNESCO-a, UNGEI-a, UNICEF-a i SZO-a koji su navedeni u ovom priručniku.

Priručnik se sastoji od popisa predloženih područja za provedbu (vidjeti stranicu 10.) koji opisuje praktične školske intervencije koje treba poduzeti prilikom uspostavljanja mjera sprečavanja nasilja u svim segmentima škole. **Temeljne radnje** odnose se na skup inicijativa koje stručnjaci mogu izravno poduzeti na razini škole. To su neposredne aktivnosti koje koordinacijski tim već može pokrenuti.

Uz njih postoji i skup **proširenih radnji** koje su preporučene radnje koje se poduzimaju izvan škole, obično uključuju dodatne dionike i donositelje odluka više razine u korist cjelokupnog obrazovnog sustava, npr. integracija sprečavanja nasilja u nacionalne kurikulume za obrazovanje nastavnika.

Pri uspostavi pristupa sprečavanju nasilja na razini cijele škole, važno je uzeti u obzir sve odjeljke u ovom priručniku i sva područja obuhvaćena tablicom. Međutim, ako su neke od predloženih metoda već na snazi, a čitatelj želi ojačati neko određeno područje, na primjer ocjenu, prvo započnite s tim odjeljcima.

U ovom priručniku izraz „roditelji“ obuhvaća roditelje, skrbnike i njegovatelje, a izraz „djeca“ znači djecu i adolescente do 18 godina starosti.

Slika 2.: Pristup sprečavanju nasilja na razini cijele škole

ODJELJAK 4.

Rad s nastavnicima na vrijednostima i vjerovanjima i njihova obuka o pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom

ODJELJAK 5.

Reakcija na nasilje kada se ono dogodi

ODJELJAK 3.

Sprečavanje nasilja aktivnostima temeljenim na kurikulumu

ODJELJAK 2.

Prikupljanje podataka o nasilju i praćenje promjena tijekom vremena

ODJELJAK 1.

Za početak: razvoj vodstva, školskih politika i metoda koordinacije

ODJELJAK 6.

Revizija i prilagodba školskih zgrada i dvorišta

ODJELJAK 7.

Uključivanje roditelja u aktivnosti sprečavanja nasilja

ODJELJAK 8.

Uključivanje zajednice u aktivnosti sprečavanja nasilja

ODJELJAK 9.

Ocjena aktivnosti sprečavanja nasilja i upotreba dokaza za ojačanje svojih pristupa

Područja primjene

TEMELJNE RADNJE (NA RAZINI ŠKOLE)

PROŠIRENE RADNJE (NA RAZINI OKRUGA ILI NACIONALNOJ RAZINI)

ODJELJAK

Za početak: razvoj vodstva, školskih politika i metoda koordinacije

- Uspostava školskog koordinacijskog tima za rješavanje problema nasilja.
- Ojačanje znanja i vještina koordinacijskog tima.
- Razvoj školske politike koja osuđuje nasilje i primjenjuje se pravedno za sve.
- Razvoj akcijskog plana.

- Činjenje sprečavanja nasilja bitnim dijelom svakodnevnog rada škole i rad na izgradnji školske kulture koja ne tolerira nasilje.

ODJELJAK

Prikupljanje podataka o nasilju i praćenje promjena tijekom vremena

- Upotreba podataka iz postojećih anketa kako bi se povećalo razumijevanje o tome gdje, kada, kako se događa nasilje i tko ga vrši.
- Uspostava sustava evidentiranja slučajeva nasilja i reakcija škole na njih.
- Osiguravanje da se podaci na povjerljiv način čuvaju u školi.

- Uključivanje pitanja koja mjere nasilje u postojeće školske ankete i Informacijski sustav za upravljanje obrazovanjem (EMIS).
- Provedba anketa radi procjene opsega nasilja, gdje i kada se ono odvija, karakteristike uključenih osoba i percepcije nasilja.

ODJELJAK

Sprečavanje nasilja aktivnostima temeljenim na kurikulumu

- Testiranje strategija sprečavanja nasilja temeljenih na dokazima u malim razmjerima, npr. u jednom razredu. Strategije koje su se pokazale učinkovitima uključuju:
 - razvoj životnih vještina djece
 - podučavanje djece o sigurnom ponašanju i o tome kako se zaštititi od zlostavljanja
 - izazivanje i preobrazba društvenih, kulturnih i rodničkih normi koje opravdavaju nasilje i promicanje jednakih odnosa
 - bavljenje ključnim čimbenicima rizika za nasilje (alkohol, droge, niska akademska postignuća)

- Ako ocjena pokaže da su testirane strategije sprečavanja nasilja bile učinkovite u smanjenju nasilja, poduzimanje koraka za povećanje njihovog područja primjene:
 - proširenje učinkovitih strategija na druge razrede u školi
 - dijeljenje svojeg modela s drugim školama
 - predstavljanje svojega modela i prijedlog Ministarstvu obrazovanja da ga uključi u kurikulum

ODJELJAK

Rad s nastavnicima na vrijednostima i vjerovanjima i njihova obuka o pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom

- Obuka nastavnika o pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom.
- Stvaranje mehanizama uzajamne podrške za nastavnike.
- Ojačanje potpore vodstva nastavnicima.
- Bavljenje štetnim uvjerenjima nastavnika i socijalnim, kulturnim i rodničkim normama, te njihova transformacija.

- Integracija obuke iz pozitivne discipline i upravljanja učionicom te iz socijalnih, kulturnih i rodničkih normi u osposobljavanje za nastavnike prije početka rada.

ODJELJAK

5

Reakcija na nasilje kada se ono dogodi

- Osposobljavanje nastavnika i školskog osoblja za prepoznavanje nasilja i odgovorno postavljanje pitanja djeci o nasilju.
- Osposobljavanje nastavnika za upravljanje situacijama u kojima im djeca govore da su doživjela nasilje.
- Bavljenje nasilnim incidentima odmah, koristeći metode naučene na obuci nastavnika, na primjer pozitivnu disciplinu i upravljanje učionicom (odjeljak 5.).
- Ako mehanizmi upućivanja ne postoje na školskoj razini, informiranje o dostupnim pružateljima usluga
- Osposobljavanje roditelja za prepoznavanje i primjerenost postavljanje pitanja o nasilju te pružanje podrške djeci koja su izložena nasilju (vidjeti također odjeljak 8.).

- Jačanje sigurne i djeci prilagođene metode izvješćivanja.
- Razvoj i jačanje odgovarajućih metoda upućivanja za žrtve nasilja kojima je potrebna dodatna podrška.
- Praćenje učinkovitosti metoda izvješćivanja i upućivanja.

ODJELJAK

6

Revizija i prilagodba školskih zgrada i dvorišta

- Uključivanje učenika i osoblja u identifikaciju žarišnih točaka za nasilje (uključujući put do škole i iz škole) i pronalazak praktičnih rješenja u tim područjima.
- Revizija izgleda i značajki školskih zgrada i dvorišta i identificiranje područja koja bi se mogla poboljšati.
- Osiguranje da škole imaju čiste, odvojene toalete za dječake i djevojčice.

- Osiguranje da godišnji proračun uključuje proračunsku liniju za poboljšanje fizičke infrastrukture škola s ciljem povećanja sigurnosti djece.

ODJELJAK

7

Uključivanje roditelja u aktivnosti sprečavanja nasilja

- Uključivanje i informiranje roditelja o aktivnostima sprečavanja nasilja i školskim politikama o nasilnom ponašanju.
- Distribucija poruka o tome kako roditelji mogu podržati učenje svojeg djeteta.
- Poziv roditeljima da sudjeluju u radu odbora za koordinaciju sprečavanja.
- Osvješćivanje roditelja o tome kako prepoznati i prikladno pitati o nasilju.

- Proširenje na roditeljske programe i rad s roditeljima na poboljšanju ključnih roditeljskih vještina i poticanju nenasilnih strategija za rješavanje problematičnog ponašanja.

ODJELJAK

8

Uključivanje zajednice u aktivnosti sprečavanja nasilja

- Sudjelovanje u višesektorskim tijelima za koordinaciju, poput odbora za sprečavanje nasilja u zajednici.
- Uključivanje članova zajednice u školske koordinacijske odbore i razvoj školskih politika i kodeksa ponašanja.

- Razvoj partnerstava s organizacijama, agencijama ili službama u zajednici koje podržavaju aktivnosti sprečavanja nasilja, uključujući i klubove nakon škole.
- Otvaranje škole kao mjesta na kojem se mogu odvijati zajedničke aktivnosti zajednice.

ODJELJAK

9

Ocjena aktivnosti sprečavanja nasilja i upotreba dokaza za ojačanje svojih pristupa

- Donošenje odluke o nizu pokazatelja ishoda, primjenom postojećih okvira pokazatelja, kada je to moguće, koji mogu pomoći u shvaćanju jesu li vaše akcije za sprečavanje nasilja bile uspješne, i uključivanje tih mjera u aktivnosti ocjene.

- Suradnja s akademskim institucijama ili drugim partnerima radi utvrđivanja djeluju li aktivnosti sprečavanja nasilja.
- Uključivanje pokazatelja ishoda o učinkovitosti mjera sprečavanja nasilja u šire sustave praćenja i ocjenjivanja koji prikupljaju podatke o nasilju i odgovoru na nasilje u školama, na primjer u ankete koje se redovito provode.

Odjeljak 1.: Za početak: razvoj vodstva, školskih politika i metoda koordinacije

Ovo poglavlje daje okvir koji će pomoći u vođenju akcija za sprečavanje i reagiranje na nasilje u školama. Ono obuhvaća vođenje, planiranje akcija i strukture koordinacije.

1. Razvoj vještina vođenja i zagovaranja

Vještine vođenja ključne su za pretvaranje zajedničke vizije za sprečavanje nasilja u stvarnost. Dobro vođenje isto tako može potaknuti osoblje i učenike da dugoročno preuzmu odgovornost za aktivnosti sprečavanja nasilja.

Važne vještine vođenja uključuju:

- snažne komunikacijske i međuljudske vještine
- sposobnost prihvaćanja mnogih različitih stajališta i rada s različitim dionicima koji ponekad mogu imati oprečne potrebe i interese
- sposobnost prilagodbe novim i promjenjivim potrebama
- zadržavanje usredotočenosti na ishode
- pomoć drugima da traže i dijele inovativna rješenja

2. Stvaranje svijesti u školskoj zajednici i kulture koja ne prihvaća nasilje

Službeni događaj za pokretanje programa aktivnosti može biti dobar način za podizanje svijesti o nasilju u školskoj zajednici i može stvoriti osjećaj odgovornosti među nastavnicima, učenicima, roditeljima i u zajednici. Redoviti školski događaj ili posebna prilika koja je stvorena u tu svrhu može predstavljati promjenu u načinu na koji se nosite sa nasiljem u svojoj školi. Važno je da se događanje široko promiče. U nekim bi situacijama događaj mogao generirati veći interes ako pozovete posebnog gosta koji je poznat u zajednici. Svrha događaja trebala bi biti službeno predstavljanje vašeg cilja stvaranja školske zajednice u kojoj se svi osjećaju cijenjenima, poštovanima i sigurnima, i u kojoj se nasilje ne tolerira. Također bi trebao naglasiti važnu ulogu koju i škola može imati u rješavanju nasilja koje se događa izvan škole. Učenike možete uključiti kroz stvaranje predstava, pjesama, govora i priča. Događaj može biti i prikladna prilika za zapošljavanje zainteresiranih dionika u koordinacijski tim (vidjeti sljedeću točku). Događaj možete ponavljati svake godine, na primjer na početku svake školske godine.

Također biste mogli razmotriti zasebni događaj za nastavnike i školsko osoblje, na primjer tijekom okupljanja nastavnika, kako biste analizirali standarde i vrijednosti koje nastavnici imaju, a koje podržavaju nasilje, uključujući seksualno nasilje (vidjeti također osposobljavanje za nastavnike prije početka i tijekom rada u **odjeljku 4.**).

3. Uspostava školskog koordinacijskog tima

Vaš sljedeći korak trebao bi biti uspostava koordinacijskog tima koji će pomoći u uspostavljanju mjera za borbu protiv nasilja. Prvo biste mogli pogledati postojeće skupine i odbore u kojima su već zastupljeni nastavnici, učenici i administrativno osoblje, a koji mogu podržati određene uloge koordinacije u sprečavanju nasilja. To bi mogle biti grupe u zajednici ili školske grupe kao što su roditeljski sastanci ili školski skupovi.

Važno je da koordinacijski tim uključuje sve relevantne dionike: nastavnike, školsko administrativno osoblje, učenike, roditelje i, ako je moguće, članove zajednice. Dobro je održavati ravnotežu starijih i mlađih učenika i nastavnika te muškaraca i žena, a ako se primjenjuje, trebali biste osigurati zastupljenost različitih kultura, religija i osoba s posebnim potrebama. Članovi tima ne bi trebali biti imenovani, već bi ih trebala odabrati skupina koju predstavljaju. Nastavnici, učenici, administrativno osoblje i roditelji trebali bi biti zastupljeni u jednakom broju. Međutim, važno je osigurati da tim nije toliko velik da postane neučinkovit.

Koordinacijski tim trebao bi se redovito sastajati tijekom školske godine, na primjer jednom ili dva puta mjesečno. Stalni dnevni red svakog sastanka pomaže u pripremi rada koordinacijskog tima. Neke točke dnevnog reda mogu uključivati: raspravu o sljedećim koracima u uspostavljanju aktivnosti za sprečavanje nasilja; pregled postojećih aktivnosti koje sprečavaju nasilje u školama i odabir programa i pristupa za sprečavanje; izražavanje bilo kakve zabrinutosti o nasilju u školama, dijeljenje svih trendova ili obrazaca koje uočite i razmatranje kako je školska zajednica reagirala na nasilje; te pomoć u planiranju aktivnosti zajednice. Kako bi svrha, uloge i način rada koordinacijskog tima bili transparentni i jasni, bilo bi korisno razviti i objaviti Opis zadatka.

4. Jačanje kapaciteta koordinacijskog tima

Važno je razviti vještine koordinacijskog tima i svih koji u školi uspostavljaju mjere sprečavanja nasilja.

Prvo, članovi tima trebaju poznavati najčešće vrste nasilja, čimbenike rizika za nasilje i dokaze o tome što funkcionira u njegovom sprečavanju. Te će informacije pomoći u donošenju informiranih odluka o sljedećim koracima.

Drugo, također je važno istražiti ideje i zablude tima o tome zašto se nasilje događa.

I na kraju, tim bi trebao biti svjestan postojećih međunarodnih prava i sporazuma, nacionalnog zakonodavstva i kodeksa ponašanja.

Korisna bi bila standardna obuka koja bi se bavila svim gore navedenim područjima. Ona može biti dio uvodnog paketa nakon što je član odabran da bude dio koordinacijskog tima, te se može redovito provoditi kao neka vrsta posjetnika. Koordinacijskim timovima može biti korisno kontaktirati ekvivalentne timove u susjednim školama kako bi podijelili znanje i resurse, i pružili uzajamnu podršku.

5. Razvoj školske politike koja osuđuje nasilje i primjenjuje se pravedno za sve

Razvoj školske politike za borbu protiv nasilja može pomoći školi da se dogovori oko zajedničke vizije i cjelokupnog plana za borbu protiv nasilja u školama. Politika bi se trebala temeljiti na postojećim podacima o nasilju i na dokazima o tome što funkcionira za sprečavanje i odgovor na nasilje. Također bi se trebala voditi vrijednostima i preferencijama cijele školske zajednice, uključujući učenike, nastavnike, administrativno osoblje i roditelje, kojima bi trebalo pružiti priliku da daju svoj doprinos.

U nekim se zemljama široke politike koje se bave nasiljem u školama i obrazovnom sektoru razvijaju na nacionalnoj razini ili u kontekstu nacionalnih akcijskih planova za rješavanje problema nasilja nad djecom. Oni pružaju zajedničku viziju usmjeravanja razvoja programa i šire opisuju način rješavanja problema nasilja u školama i kakve su uloge svakog sektora. U zemljama u kojima postoje, potrebno ih je prilagoditi na razini škole.

Južnoafrički nacionalni okvir za sigurnost u školama (NSSF) dobio je odobrenje Ministarstva za osnovno obrazovanje kako bi pružio sveobuhvatnu strategiju za vođenje nacionalnog odjela, kao i provincijskih odjela za obrazovanje u koordiniranim naporima za rješavanje problema nasilja u školama.

NSSF je alat putem kojeg se mogu uspostaviti, provoditi i nadzirati minimalni standardi sigurnosti u školi i za koje su škole, okruzi i pokrajine odgovorne.

Sastoji se od priručnika koji opisuje okvir, uključujući nacionalne politike, uloge i odgovornosti različitih dionika u osiguranju sigurnosti u školi i postupka od 9 koraka za provedbu priručnika. Postoji i vodič za obuku voditelja, disciplinski kodeksi i materijali za obuku.

Izvor: <http://www.cjcp.org.za/nssf-manual.html>

Školska politika treba:

- biti vođena i usklađena s međunarodnim standardima i nacionalnim politikama koji se bave nasiljem u školama i sprečavanjem nasilja.
- jasno određivati kojim se vrstama nasilja bavi (nasilje među učenicima i nasilje među nastavnicima i učenicima). Treba uzeti u obzir fizičko, emocionalno i seksualno nasilje.
- opisati probleme i vrste nasilja kojima se treba baviti (na temelju dostupnih podataka; vidjeti **odjeljak 2.**).
- navesti, u jasnim i mjerljivim ciljevima, što treba postići.
- odrediti jasna pravila za sve članove školske zajednice i osigurati da pravila budu lako dostupna.
- istaknuti da prema svim članovima školske zajednice treba postupati pošteno i jednako ako krše pravila.
- utvrditi posljedice ako se pravila prekrše.
- navesti načine izvješćivanja o incidentu i opisati putove upućivanja, u slučaju da su druge institucije uključene u reakciju.

Važno je široko dijeliti politiku i javno je prikazivati kako bi se osiguralo da je cijela školska zajednica svjesna politike. Na primjer, mogli biste:

- objaviti politiku na mjestu gdje je lako vidljiva.
- razgovarati o politici kao dijelu školskih lekcija, na primjer na početku svake školske godine.
- upoznati roditelje s politikom na školskim događajima na kojima su obično prisutni.
- održavati redovite događaje u cilju posjetnika.

Zbog veza između alkohola i droga i nasilnog ponašanja, vrijedi razmisliti i o kombiniranim politikama o posjedovanju, korištenju i preprodaji zabranjenih stvari u školi.

6. Razvoj akcijskog plana

Nakon što razvijete politiku, morat ćete postaviti ciljeve i sastaviti akcijski plan koji određuje kako postići viziju i ciljeve navedene u politici. Akcijski plan trebao bi obuhvaćati sljedeća područja, ali ga možete prilagoditi svojoj školi i lokalnim okolnostima.

Aktivnosti za postizanje ciljeva: za svaki od ciljeva navedenih u politici morat ćete imati određene ciljeve i aktivnosti koji će vam pomoći da ih postignete. Možete koristiti glavna područja iz matrice na stranici 10. ovog priručnika kako biste provjerili jesu li obrađena sva relevantna područja.

Za svaku od aktivnosti sljedeća će pitanja pomoći odgovoriti je li realna za provođenje:

- koliko će biti praktično uključiti aktivnost u postojeće svakodnevne aktivnosti škole?
- koji su približni troškovi i koji će vam resursi trebati?
- može li provedba aktivnosti uzrokovati kakvu povredu?
- ima li osoblje koje provodi aktivnost potrebne vještine? Ako ne, može li ih se naučiti?
- Postoje li kulturne prepreke ili druge prepreke za aktivnost i koliko bi ih bilo lako prevladati?

Drugi korisni savjeti:

Vremenski okvir: raspored će pomoći u upravljanju svim raznim koracima potrebnim za postizanje određenog ishoda.

Uloge i odgovornosti te potrebni resursi i vještine: trebate jasno navesti tko je odgovoran za provođenje svake aktivnosti i razmisliti ima li vještine za to. Važno je dogovoriti se tko će što doprinijeti i do kada.

7. Činjenje sprečavanja nasilja važnim dijelom svakodnevnog rada školske uprave

Iako bi aktivnosti sprečavanja nasilja mogle započeti kao pilot projekt, važno je razmisliti o tome kako se one mogu uključiti u školski život od samog početka i kako uključiti sve relevantne dionike kako bi aktivnosti postale dugoročne. Važno je pronaći načine za uključivanje dionika.

Da biste bili sigurni da ćete dugoročno održavati mjere sprečavanja nasilja, važno je:

- od početne faze planiranja razmotriti kako održavati projekt. Važno je to planirati od samog početka, uzimajući u obzir postojeću imovinu i resurse.
- uključiti ključne dionike i dati im osjećaj odgovornosti od samog početka. Uspostavljanje dugoročnih aktivnosti funkcionirat će samo ako ključni dionici podržavaju promjenu (vidjeti također bilješke o vođenju).
- razviti standarde i priručnike kako biste bili sigurni da se poštuju i da se standardi održavaju, čak i ako vaša škola ima veliku fluktuaciju osoblja i promjenjivu svakodnevnu rutinu.
- planirati s izdašnim vremenskim okvirom i imati strpljenja. Važno je imati dugoročnu viziju.

Ukratko, na razini škole predlažu se sljedeće radnje:

1. Službeni događaj za pokretanje školske kampanje za podizanje svijesti o nasilju u školskoj zajednici
2. Planiranje redovitih događaja za:
 - podizanje svijesti o problemu
 - obilježavanje napravljenih promjena
 - uključivost u naporima
 - stvaranje sigurnog prostora za raspravu o pitanjima vezanim uz nasilje nad djecom
3. Planiranje posebnih programa/događaja za nastavnike i osoblje
4. Uspostava školskog koordinacijskog tima
5. Razvoj školske politike
6. Razvoj akcijskog plana
7. Integracija sprečavanja nasilja u svakodnevni rad škole

Ključne radnje: Za početak: razvoj vodstva, školskih politika i metoda koordinacije

Temeljne radnje

- Uspostava školskog koordinacijskog tima.
- Ojačanje znanja i vještina koordinacijskog tima.
- Razvoj školske politike koja osuđuje nasilje i primjenjuje se pravedno za sve.
- Razvoj akcijskog plana.

Proširene radnje

- Činjenje sprečavanja nasilja bitnim dijelom svakodnevnog rada škole i rad na izgradnji školske kulture koja ne tolerira nasilje.

Odjeljak 2.: Prikupljanje podataka o nasilju i praćenje promjena tijekom vremena

Zašto je prikupljanje podataka važno

Prikupljanje podataka središnji je dio sprečavanja nasilja. Podaci o nasilju mogu vam pomoći razumjeti koliko je učenika pogođeno nasiljem, koje se vrste nasilja najčešće doživljavaju, karakteristike učenika koji su najviše pogođeni (na primjer, je li nasiljem pogođeno više dječaka ili više djevojčica), kontekst u kojem se nasilje događa, tko su vršitelji nasilja i kada i gdje se događa nasilje. Ako ti podaci nisu dostupni, lako se stvoriti pristrane ili lažne pretpostavke o prirodi nasilja. To bi moglo dovesti do trošenja oskudnih resursa na pogrešne prioritete.

Okvir 2.1. Izvori nacionalnih podataka

Globalna anketa SZO-a u školama o zdravlju učenika, Ankete o nasilju nad djecom i ankete o obrazovanju Programa OECD-a (Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj) za međunarodno ocjenjivanje učenika redovito se provode u mnogim dijelovima svijeta.

Podatke koje prikupite možete koristiti da biste shvatili kako se razine nasilja mijenjaju tijekom vremena i prepoznali nove oblike nasilja prije nego što postanu problem. Također pomažu u razumijevanju koje su vrste nasilja najčešće u određenim školama i raspoređivanju resursa tamo gdje su potrebni. Podaci mogu pomoći u usmjeravanju aktivnosti sprečavanja nasilja (**odjeljak 3.**) i pomoći utvrditi jesu li aktivnosti učinkovite (**odjeljak 9.**).

Sedam je važnih koraka za prikupljanje podataka:

1. Doprinos razumijevanju nasilja identificiranjem i korištenjem podataka iz postojećih školskih anketa i rutinski prikupljenih podataka

Dobro polazište na početku planiranja aktivnosti sprečavanja nasilja je potraga za podacima koji su već prikupljeni o nasilju, poput anketa o nasilju nad djecom ili nasilju među mladima, redovitih školskih anketa poput Globalne ankete u školama o zdravlju učenika i redovitih anketa o zdravlju i obrazovanju. Izvori nacionalnih podataka često su korisna mjesta za započinjanje prikupljanja podataka (Okvir 2.1.). Ti izvori pružaju informacije o najčešćim vrstama nasilja i nekim karakteristikama počinitelja i žrtava. Za žrtve, te karakteristike, na primjer, mogu biti: žena [seksualno nasilje], muškarac [tjelesno kažnjavanje, nasilje među mladima], imanje invaliditeta ili identificiranje kao lezbijka, homoseksualac, biseksualac ili transrodna osoba [LGBT]. Akcija sprečavanja tada može biti usmjerena na postojeće probleme i ranjivije učenike.

Mogu biti dostupni i podaci na razini škole iz više izvora:

- rutinski prikupljeni podaci: podaci prikupljeni kao dio uobičajene školske prakse, poput podataka o isključivanju, kaznama i izvješćivanju o nasilnim incidentima. Ova vrsta podataka obično podcjenjuje razinu nasilja u školi, jer školsko osoblje ne zna za sve nasilne incidente.
- sustavne ankete među stanovništvom, fokusne skupine i razgovori: podaci prikupljeni izravno od učenika ili osoblja. Ti izvori prikupljaju podatke od reprezentativnog uzorka stanovništva i, ako su dobro obavljani, daju najtočnije podatke.
- opažanja: podaci prikupljeni promatranjem ponašanja učenika i osoblja u učionici i društvenim okruženjima (na primjer, u kantini). Ovi se podaci mogu lako prikupiti, ali postoji visok rizik od pristranosti.
- Informacijski sustav za upravljanje obrazovanjem (EMIS): iako se podaci prikupljeni putem EMIS-a odnose na obrazovni sektor općenito, oni mogu pružiti naznake osnovnih problema koji utječu na učenje, poput nasilnog ponašanja uzrokovanog drogama ili alkoholom, nasilnog kažnjavanja koje utječe na sposobnosti učenja ili slabih ishoda učenja zbog izostanaka s nastave zbog nasilja.

Tablica 2.1. Potencijalni izvori i primjeri podataka

Izvori podataka		Primjeri podataka koji bi se mogli prikupiti
Rutinski prikupljeni podaci	Isključivanja	Broj učenika isključenih iz škole zbog nasilnog ponašanja
	Sustavi izvješćivanja	Broj tučnjava, napada i incidenata nasilja
	Kazne	Broj učenika u kazni zbog nasilnog ponašanja
	Usluge podrške u školama	Broj učenika koji su posjetili školsku medicinsku sestru ili savjetnika zbog incidenta povezanog s nasiljem
Dodatni izvori	Ankete	Broj učenika koji su bili žrtve nasilja
	Fokusne skupine i razgovori	Stavovi i socijalno ponašanje oko upotrebe nasilja i rodnih uloga
	Opazanja	Broj nasilnih incidenata u učionicama i društvenim prostorima

2. Uspostava metoda izvješćivanja za evidentiranje slučajeva nasilja i reakcija škole na njih

Ključno je stvoriti djeci prilagođene, anonimne i sigurne metode izvješćivanja (vidjeti također **odjeljak 5.**). One bi trebale zabilježiti svaki nasilni incident koji se dogodi na području škole, uključujući datum, vrijeme i mjesto incidenta, vrstu nasilja i kako je škola reagirala. Osoblje određeno za tu svrhu može ih ispuniti na papiru pomoću jednostavnih obrazaca ili elektroničkim putem kao dio postojećih sustava. Važno je da osobni podaci ostanu anonimni.

Isto je tako važno osigurati da svo osoblje i učenici razumiju sustav izvješćivanja i kako on funkcionira, kao i njihove odgovornosti u izvješćivanju o nasilju u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i u održavanju povjerljivosti učenika i osoblja. Na primjer, u slučajevima teškog nasilja ili ako su potrebne pravne radnje, mogu biti potrebni određeni službeni obrasci za izvješćivanje, a bilo bi korisno imati ih pri ruci ili jasno poznavati postojeće putove upućivanja.

3. Osigurati da se podaci i način njihovog prikupljanja čuvaju povjerljivim

Važno je razmotriti učinak koji prikupljanje podataka o nasilju može imati na učenike i morate osigurati da je postupak prikupljanja povjerljiv. Identiteti žrtava, počinitelja i osoba koje su prijavile nasilje moraju biti anonimni. To uključuje držanje svih papirnatih obrazaca izvješćivanja u zaključanom ormariću na tajnom mjestu i osiguravanje zaštite elektroničkih sustava lozinkom. Daljnja etička i sigurnosna razmatranja o prikupljanju podataka možete vidjeti u Okviru 2.2.

4. Praćenje razina nasilja uporabom dostupnih podataka

Prikupljeni podaci mogu se pratiti (redovito analizirati i tumačiti) kako bi se identificirale promjene u nasilju tijekom vremena. Ovaj zadatak zahtijeva osnovne vještine u upravljanju i analizi podataka. Ako ove vještine trenutno nisu dostupne u vašoj školi, može vam pomoći partnerstvo s visokoškolskom ustanovom ili sveučilištem. Podaci praćenja mogu pomoći u prepoznavanju i rješavanju novih problema, kao i mjerenju učinkovitosti aktivnosti (**odjeljak 9.**). Podaci koji se prikupljaju rutinski (tablica 2.1.) mogu dobro funkcionirati u sustavima praćenja jer se redovito prikupljaju. Možete koristiti ankete i druge rjeđe izvore, pod uvjetom da se svaki put koriste isti alati i metode anketiranja.

Kako treba analizirati podatke?

Možete koristiti jednostavne postotke za prepoznavanje trendova (npr. postotak učenika koji su bili žrtva vršnjačkog nasilja). Također možete koristiti brojanje (na primjer, broj tučnjava), sve dok se održavaju isti vremenski okviri i broj učenika upisanih u školu ne razlikuje se značajno s vremenom (npr. broj tučnjava mjesečno). Kada tumačite trendove, trebali biste razmotriti sve promjene u sustavima izvješćivanja ili inicijative koje bi također mogle utjecati na razinu izvješćivanja tijekom vremena.

Koliko redovito treba analizirati podatke?

Podatke možete analizirati u različitim vremenskim okvirima. Na primjer, to možete činiti na tjednoj, mjesečnoj, polugodišnjoj ili godišnjoj osnovi. To će ovisiti o tome koliko često prikupljate podatke, raspoloživim resursima i koliko brzo su vam potrebne informacije koje će vam pomoći u vođenju bilo koje radnje koju poduzimate. Na primjer, rutinski prikupljene podatke možete analizirati svaki mjesec, a rjeđe prikupljene podatke jednom godišnje. Morat ćete uzeti u obzir razdoblja praznika. Na primjer, broj dana tijekom kojih učenici pohađaju školu (i doživljavaju nasilje u školi i na drugim mjestima) može se razlikovati ovisno o polugodištu ili mjesecu.

5. Uključivanje pitanja koja mjere nasilje u postojeće školske ankete i EMIS

EMIS¹ je sustav prikupljanja i upravljanja podacima za obrazovni sektor koji na godišnjoj razini prikuplja i obrađuje osnovne podatke iz škola putem ravnatelja škola i koristi se za praćenje napretka i usmjeravanje donošenja odluka. Uključivanje podataka o nasilju u EMIS ili slične sustave može biti koristan način osiguravanja održivosti prikupljanja podataka, što znači da se može osigurati da se podaci prikupljaju tijekom dužeg vremenskog razdoblja (UNESCO i UN Žene, 2016.) i da će omogućiti unos podataka iz pojedinih škola u šire regionalne ili nacionalne sustave prikupljanja podataka.

6. Provedba anketa radi procjene opsega nasilja, gdje i kada se ono odvija, karakteristike uključenih osoba i percepcije nasilja

Anonimni podaci iz anketa često su najbolji pokazatelj koliko se nasilja događa. To je zato što mnogi učenici ne prijavljuju nasilne incidente nastavnicima ili drugom školskom osoblju, ali će svoja iskustva možda podijeliti u anonimnoj anketi. Postoji niz pouzdanih alata za anketiranje koji sadrže elemente koje biste mogli koristiti, kao što su Globalna anketa u školama o zdravlju učenika, ISPCAN alati za provjeru zlostavljanja djece (ICAST) i Upitnik za maloljetne žrtve (SZO, 2016.b). Isti alati trebaju se koristiti u različitim školama kako bi podaci bili dosljedni, a vi morate slijediti etičke smjernice (Okvir 2.2.).

Ti alati prikupljaju informacije o:

- demografiji i karakteristikama učenika: kao što su dob i spol;
- vrsti doživljenog nasilja: na primjer vršnjačko nasilje, seksualni napad, fizičko nasilje;
- lokaciji nasilja: na primjer u školi, kod kuće, u široj zajednici;
- počinitelju: na primjer vršnjak, nastavnik, roditelj;
- percepcijama nasilja u školi, kod kuće i u zajednici.

¹ EMIS <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001323/132306e.pdf>

Okvir 2.2. Etička, sigurnosna i druga razmatranja pri prikupljanju podataka

Tražiti od učenika da otkriju nasilna iskustva može biti osjetljivo, posebno ako se nasilje smatra tabu temom. Važno je osigurati da se podaci prikupljaju etično i sigurno i na način koji je u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, međunarodnim pravilima i propisima. Važno je osigurati (UNESCO i UN Žene, 2016. i UNESCO 2016.a, UNICEF 2015.) da:

- djeca nisu izložena nepotrebnom riziku: osigurajte da su učenici koji prijave nasilje sigurni, da se s njihovim podacima postupa povjerljivo i da ne postanu žrtve odmazde.
- je sudjelovanje dobrovoljno.
- djeca dobiju informirani pristanak i suglasni su s njime prije sudjelovanja: osigurajte da učenici razumiju zašto prikupljate podatke i za što će se koristiti i pobrinite se da djeca pristanu sudjelovati. Roditelji će također možda morati dati dopuštenje pisanim pristankom.
- postoje i protokoli zaštite koji osiguravaju zaštitu i sigurnost djece.
- prikupljanje i analiza podataka ne rezultira kršenjem privatnosti ili diskriminacijom: osigurajte da podaci učenika ne budu povezani s njihovim imenima kako ne bi mogli biti diskriminirani ili povrijeđeni zbog prijave nasilja.
- su djeca na odgovarajući način informirana o postojećim obveznim zahtjevima za izvješćivanjem prije njihovog otkrivanja.
- su dostupne usluge podrške djeci koja prijavljuju nasilje i kojoj su te usluge potrebne: zdravstvene, psihosocijalne i zaštitne usluge primjerene dobi trebaju biti dostupne onima koji prijavljuju nasilje i koji bi ih željeli koristiti. Važno je da ove usluge budu lako dostupne i privatne (**odjeljak 5**).
- se koristi odgovarajuća terminologija: pazite da svoja pitanja formulirate na prikladno i na način koji neće uzrokovati uvredu.

Iako razmjena podataka može koristiti školama, ona također može postati osjetljiva ako se koristi za usporedbu diljem škola. Trebali biste odmjeriti prednosti dijeljenja podataka s mogućim negativnim učincima i uvijek uzeti u obzir najbolje interese djece u školi.

Povjerljivost, anonimnost i stav koji ne osuđuje posebno su važni za slučajeve nasilja koji u mnogim okruženjima nose značajnu stigmu, na primjer seksualno nasilje ili nasilje na temelju seksualne orijentacije.

Mnoge zemlje imaju smjernice za provođenje istraživanja koja uključuju djecu. Postoje i međunarodni standardi i obveze (CIOMS i SZO², UNICEF³). Ured za istraživanje UNICEF-a – Innocenti, ima internetsku stranicu s raznim izvorima o etičkim istraživanjima koja uključuju djecu: <https://www.unicef-irc.org/research/ethical-research-and-children/>

² CIOMS i SZO. Međunarodne etičke smjernice za zdravstvena istraživanja koja uključuju ljude.

³ UNICEF, Centar za djecu i mlade, Sveučilište Southern Cross, Međunarodna istraživačka mreža Childwatch, Sveučilište Otago. Međunarodna povelja za etička istraživanja koja uključuju djecu

7. Korištenje podataka za usmjeravanje aktivnosti sprečavanja nasilja

Važno je koristiti dokaze i podatke kako biste usmjeravali svoje aktivnosti sprečavanja nasilja. Korisno je pronaći način redovitog raspravljanja o trendovima i obrascima nasilja. Na primjer, koordinacijski odbor mogao bi podatke predstaviti jednom godišnje školskom odboru, nastavnicima i lokalnim vlastima, a na temelju njihovih nalaza mogu se donijeti odluke o jačanju određenih mjera ili poduzimanju daljnjih radnji za poboljšanje određenih područja od interesa.

Razvijeno je nekoliko alata koji pomažu u pretvaranju podataka u akciju. Jedan je primjer nadolazeći alat Data to Action (Američki centri za kontrolu i prevenciju bolesti), koji opisuje kako pomoći u prelasku s podataka prikupljenih Anketama o nasilju nad djecom (VACS) na razvoj i uspostavljanje akcijskih planova za sprečavanje i odgovor na nasilje nad djecom. Ovi alati mogu pomoći dionicima da:

- interpretiraju i primijene ključne nalaze iz podataka.
- identificiraju prioritete za akcije.
- definiraju strategije za rješavanje problema nasilja putem aktivnosti potkrijepljenih podacima i dokazima (vidjeti i **odjeljak 3.**).

Prikupljanje podataka o nasilju i praćenje promjena tijekom vremena

Temeljne radnje

- Upotreba podataka iz postojećih anketa kako bi se povećalo razumijevanje o tome gdje, kada, kako se događa nasilje i tko ga vrši.
- Uspostava sustava evidentiranja slučajeva nasilja i reakcija škole na njih.
- Osiguravanje da se podaci na povjerljiv način čuvaju u školi.

Proširene radnje

- Uključivanje pitanja koja mjere nasilje u postojeće školske ankete i EMIS.
- Provedba anketa radi procjene opsega nasilja, gdje i kada se ono odvija, karakteristike uključenih osoba i percepcije nasilja.

Dodatni resursi

[Vijeće Europe. Smanjenje nasilja u školama: kako napraviti promjenu. Priručnik.](#)

Sadrži poglavlje o razvoju školskih revizija za mjerenje a) razine nasilja i b) koliko su škole dobro organizirane da reagiraju na nasilje.

[Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu \(UNESCO\) i UN Žene. Globalne smjernice o rješavanju rodno zasnovanog nasilja u školama.](#)

Sadrži poglavlje o praćenju i ocjeni koje opisuje prikupljanje podataka, praćenje u cijelom sustavu i daljnja istraživanja vezana uz rodno zasnovano nasilje.

[Svjetska zdravstvena organizacija. Smjernice za praćenje ozljeda](#)

Pružuje informacije o razvoju, tumačenju i korištenju sustava nadzora (praćenja) za planiranje akcije.

Odjeljak 3.: Sprečavanje nasilja aktivnostima temeljenim na kurikulumu

Središnji dio sprečavanja nasilja u školi uključuje izravni rad s djecom kako bi se sagledali neki od temeljnih uzroka nasilničkog ponašanja. Praktično je i dugoročno korisno u kurikulum uključiti vještine prepoznavanja nasilja, sigurnosti, rješavanja sukoba nenasilnim načinima, upravljanja osjećajima, pristupa pomoći i podršci i davanja podrške nekome tko je žrtva nasilja. One su učinkovitije od jednokratnih mjera. Sljedeće tri ključne strategije mogu se primijeniti u školama i čine dio paketa INSPIRE koji opisuje sedam strategija za zaustavljanje nasilja nad djecom (INSPIRE; SZO, 2016.a), a koje se provode globalno:

Razvoj životnih vještina

To su kognitivne, socijalne i emocionalne vještine koje se koriste za suočavanje sa svakodnevnim životom. One uključuju: rješavanje problema, kritičko razmišljanje, komunikaciju, donošenje odluka, kreativno razmišljanje, vještine odnosa, izgradnju samosvijesti, empatiju i suočavanje sa stresom i osjećajima (SZO, 2015.). Te vještine omogućuju djeci upravljanje emocijama, rješavanje sukoba i učinkovito komuniciranje na neagresivne načine, smanjujući rizik od nasilnog ponašanja (SZO, 2016.a). One isto tako mogu poboljšati uspjeh u školi, što štiti od nasilja među mladima putem činjenice za učenici igraju veću ulogu u školskom životu i imaju bolje izgleda za zapošljavanje (SZO, 2015.). Životne vještine također mogu smanjiti čimbenike rizika za nasilje, poput upotrebe alkohola i droga (Onrust i sur., 2016.; Faggiano i sur., 2014.).

Podučavanje djece o sigurnom ponašanju

Ono uključuje sposobnost prepoznavanja situacija u kojima se može dogoditi zlostavljanje ili nasilje i razumijevanje kako izbjeći potencijalno rizične situacije i gdje potražiti pomoć.

Ovo znanje može djecu učiniti manje ranjivima na zlostavljanje i smanjiti rizik od ponovnog nasilja (na primjer, putem povjerenjavanja odrasloj osobi od povjerenja) (SZO, 2016.a). Također se možete baviti čimbenicima rizika za nasilje, poput upotrebe alkohola i droga, kroz upoznavanje djece s tim tvarima, uključujući posljedice njihove uporabe i prepoznavanje visoko rizičnih situacija (Onrust i sur., 2016.; Faggiano i sur., 2014.).

Izazivanje društvenih i kulturnih normi i promicanje jednakih odnosa

Socijalno i kulturno ponašanje i stereotipi oko, na primjer, spola, seksualne orijentacije, religije, etničke pripadnosti i invaliditeta, povećavaju rizik od vršnjačkog nasilja i nasilja. Osporavanje štetnih normi i jačanje onih koje promiču nenasilne, pozitivne i jednake odnose mogu smanjiti svako opravdanje za nasilno ponašanje (SZO, 2016.a). Promicanje političke, vjerske i etničke tolerancije također će vjerojatno biti važno u sprečavanju zločina iz mržnje, kao i nasilnog ekstremizma i radikalizacije (Bellis i sur., 2017.). Izazivanje uočenih društvenih normi oko upotrebe supstanci kod mladih također je važan dio sprečavanja zloporabe droga (Onrust i sur., 2016.; Faggiano i sur., 2014.) koji pomaže u bavljenju čimbenicima rizika od nasilja.

Te se strategije mogu koristiti samostalno ili u kombinaciji i mogu se primjenjivati tijekom cijelog školskog života djece (tablica 3.1.). Što ranije počnete, to je veći potencijal pozitivnog utjecaja na dječje stavove i ponašanje. Predškola je stoga idealno mjesto za početak rada s djecom, prije nego što se njihovo ponašanje i načini razmišljanja duboko uvriježe. Kako djeca napreduju kroz obrazovanje i kako odrastaju, mogu biti izložena većem broju vrsta nasilja (na primjer, vršnjačkom nasilju, vršnjačkom nasilju na internetu, nasilju bandi i nasilju u vezama). Potrebni su prilagođeniji oblici sprečavanja nasilja, ali temeljne strategije i dalje su iste.

Tablica 3.1.: Ključne teme kurikuluma za sprečavanje nasilja za svaku dobnu skupinu

Predškola (3. do 5. godina života)	Osnovna škola (5. do 11. godina života)	Srednja škola (11. do 18. godina života)
Razvoj životnih vještina		
<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavanje vlastitih osjećaja i osjećaja drugih • Slušanje drugih i obraćanje pažnje • Traženje za vlastite potrebe • Slaganje s drugima • Upravljanje razočaranjem 	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikacijske vještine • Svijest o moralnom rasuđivanju • Kontroliranje bijesa • Vještine za društveni i akademski uspjeh • Sprečavanje vršnjačkog nasilja • Razumijevanje percepcija • Pokazivanje suosjećanja • Rješavanje problema • Nošenje s vršnjačkim pritiskom • Nošenje s tračevima 	<ul style="list-style-type: none"> • Samoregulacija • Seksualno uznemiravanje • Upravljanje ozbiljnim sukobima s vršnjacima • Bavljenje problemom štetne upotrebe alkohola i droga
Podučavanje sigurnom ponašanju		
<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznavanje nasilnih situacija • Izbjegavanje rizičnih situacija • Dobivanje pomoći od odraslih 	<ul style="list-style-type: none"> • Sigurnost na internetu • Pomaganje kolegama iz razreda; sigurno ponašanje prisutnih osoba • Sprečavanje uključivanja u bande 	<ul style="list-style-type: none"> • Sigurno ponašanje na spojevima • Sigurnost na internetu • Pomaganje kolegama iz razreda; sigurno ponašanje prisutnih osoba • Sprečavanje uključivanja u bande

Izazivanje društvenih i kulturnih normi i promicanje jednakih odnosa

- Rodne norme
- Stavovi prema nasilju
- Prihvatanje različitosti
- Rodne norme
- Stavovi prema nasilju
- Prihvatanje različitosti
- Bavljenje pitanjem socijalnog i kulturnog ponašanja u vezi sa spojevima i nasiljem među intimnim partnerima
- Pozitivne norme o vezama

Uključivanje tema koje pomažu u rješavanju problema nasilja u kurikulum imat će dugoročne koristi (Okvir 3.1.). Međutim, hoćete li to moći učiniti ovisi o tome koliko daleko možete prilagoditi ili razviti svoj kurikulum, posebno ako je utvrđen na nacionalnoj ili regionalnoj razini.

Kada planirate svoj kurikulum, pomoći će vam da (na temelju UNESCO i UN Žene 2016.):

- osigurajte da su materijali koje koristite **prikladni za dob djece**;
- primjenjujete **aktivno sudjelovanje** kako biste djeci pomogli da apsorbiraju informacije;
- koristite **sposobne i motivirane nastavnike** i pružite im **kvalitetnu obuku** o sadržaju poruka i načinu njihovog prenošenja (troškovi obuke mogu se podijeliti s drugim školama);
- **revidirajte kurikulum** i dobijete povratne informacije od učenika i osoblja;
- osigurajte da su materijali **kulturno relevantni**. To uključuje reviziju jezika, koncepata i metoda prenošenja te njihovo testiranje prije redovitog korištenja (za primjer vidjeti Okvir 3.1.).

Sljedeći koraci pomoći će vam da uspostavite aktivnosti za sprečavanje nasilja:

1. korak: na temelju podataka koji su pronađeni ili prikupljeni o nasilju u vašoj školi ili okruženju (**odjeljak 2.**), odlučite o aktivnostima sprečavanja nasilja koje su najprikladnije za bavljene vrstama nasilja s kojima se najčešće susrećete i koje je izvedivo primijeniti u vašem okruženju. Strategiju prilagodite svojem kontekstu. Trebate razmotriti hoće li biti moguće dugoročno održati ove aktivnosti. Testirajte te aktivnosti u malim razmjerima, npr. u jednom razredu ili kao izvannastavne aktivnosti.

2. korak: nakon što se strategija sprečavanja prilagodi i testira, pregledajte postojeći kurikulum i postojeće rutine i aktivnosti, i zajedno s koordinacijskim timom odlučite gdje uvesti svaku strategiju sprečavanja.

1. Prilagodba i testiranje strategija sprečavanja nasilja utemeljenih na dokazima

Neće biti moguće u svim zemljama izravno izmijeniti kurikulum, jer ih često određuje centralizirana institucija, poput nacionalnog Ministarstva obrazovanja. U ovom će slučaju biti moguće uključiti aktivnosti sprečavanja nasilja utemeljene na dokazima u izvannastavne aktivnosti ili prilagoditi posebne lekcije unutar kurikuluma. Ako se odlučite za to, prvo možete testirati aktivnosti u malim razmjerima. Ako pravilno zabilježite i ocijenite test, to će vam pomoći u širem promicanju primjene aktivnosti. Dobro je polazište odabir strategija koje su već testirane negdje drugdje i za koje se utvrdilo da su učinkovite. Mnogi trenutno postojeći programi velikih razmjera tako su započeli.

Sljedeći odjeljci uvode uobičajene pristupe utemeljene na dokazima koje primjenjuju škole za sprečavanje nasilja. Prikupljanje relevantnih podataka (**odjeljak 2.**) pomoći će vam da odlučite kojim vrstama programa trebate dati prioritet i da razmotrite potrebe učenika i osoblja.

Razvoj životnih i socijalnih vještina

Ovaj pristup ima za cilj izgradnju otpornosti učenika kroz poboljšanje njihove sposobnosti stvaranja pozitivnih odnosa i rješavanja svakodnevnih problema na konstruktivne načine. Obuka o životnim vještinama može pomoći u smanjenju dječjih problema u ponašanju, agresije i nasilja, povećanju socijalne kompetencije i sposobnosti upravljanja osjećajima te poboljšanju akademskih rezultata.

Kurikulum:

- se može primjenjivati od predškole do srednje škole (tablica 3.2.).
- se može kombinirati s obukom roditelja (**odjeljak 7.**) i obukom nastavnika (**odjeljak 4.**).
- mogu izvoditi obučeni nastavnici koristeći razne metode poput igre uloga, rasprava, grupnih aktivnosti i pisanih vježbi.

Obuka o životnim i socijalnim vještinama često uključuje:

- rješavanje problema: donošenje odluka, kritičko razmišljanje, rješavanje sukoba
- izgradnju odnosa: komunikacija, suradnja, asertivnost
- upravljanje emocijama: suočavanje sa stresom, upravljanje bijesom, samosvijest
- razvoj empatije: pomaganje i briga, razumijevanje drugih gledišta.

Tablica 3.2.: Pristupi životnim i socijalnim vještinama kroz obrazovne faze

Predškola	Osnovna škola	Srednja škola
<ul style="list-style-type: none">• Kratke sesije, na primjer, 5 do 7 minuta dnevno ili 20 do 30 minuta tjedno.• Korištenje igre uloga, lutaka, pjesama, kreativne igre, grupnog rada.	<ul style="list-style-type: none">• Dulje sesije jednom ili dva puta tjedno, na primjer, u trajanju od 20 do 40 minuta.• Korištenje igre uloga, igara i grupnih rasprava.	<ul style="list-style-type: none">• Dulje tjedne sesije, na primjer, u trajanju od 50 minuta.• Korištenje grupnih rasprava, kratkih filmova, pisanih radova.
Primjer kurikuluma		
Incredible Years (Nevjerojatne godine) Kurikulum za djecu od 3. do 8. godine života. Razina 1 (predškola) podučava socijalne i emocionalne vještine dva puta tjedno u trajanju od 20 do 30 minuta kroz kurikulum s temom dinosaura. Element osposobljavanja nastavnika razvija vještine u provedbi kurikuluma i upravljanju učionicom. Razvijen je u SAD-u i primjenjuje se u zemljama kao što su Australija, Kanada, Jamajka, Norveška, Singapur i Ujedinjeno Kraljevstvo.	PATHS: promicanje alternativnih strategija razmišljanja Životni i socijalni kurikulum za djecu od 3. do 11. godine života (razvojno prikladan za svaku godinu). Obučeni nastavnik održava najmanje dvije lekcije svaki tjedan, u trajanju od 20 do 30 minuta. Razvijen je u SAD-u i primjenjuje se u zemljama kao što su Argentina, Australija, Kanada, Čile, Izrael, Jamajka i Ujedinjeno Kraljevstvo.	LST: obuka o životnim vještinama Kurikulum za djecu dobi od 12. do 14. godina koji se bavi rizičnim ponašanjem kao što su nasilje, uporaba droga, uporaba alkohola i delinkventno ponašanje. Trideset sesija održava se tijekom 3 godine, usredotočujući se na vještine samoupravljanja, socijalne interakcije i vještine otpora posebno povezane s uporabom droga. Razvijen je u SAD-u i primjenjuje se u zemljama kao što su Australija, Danska, Italija, Katar, Južna Afrika i Venezuela.

Okvir 3.1.: Primjena kurikuluma Incredible years (Nevjerojatne godine) na Jamajci

Kurikulum Incredible years (Nevjerojatne godine) (tablica 3.2.) prilagođen je za primjenu na Jamajci među nastavnicima s ograničenom obukom i resursima. Nakon testiranja malih razmjera, kurikulum je izmijenjen tako da se Nevjerojatne godine mogu uključiti u postojeće nastavne aktivnosti, a ne zasebno održavati. Također, elementi osposobljavanja nastavnika u većoj su mjeri koristili igre uloga i rad u malim grupama (poželjni stilovi učenja), uključivali su kratke filmove koji se odvijaju na Jamajci i detaljna uputstva o tome kako podučavati djecu vještinama, te su razvijene brošure koje koriste jednostavni jezik i primjere strategija. Kurikulum je testiran u 24 predškole. Zabilježeno je manje problema s ponašanjem djece i poteškoća u ponašanju, kako u školi, tako i kod kuće. Istraživanje je dovelo do razvoja Irie Classroom Toolbox (Irie skup alata za učionice), jeftinog paketa obuke za škole usmjerenog na poboljšanje upravljanja dječjim ponašanjem (**odjeljak 4.**).

Baker Henningham i sur., 2009., 2012., 2016., 2018.

Sprečavanje vršnjačkog nasilja

Sprečavanje vršnjačkog nasilja razvija dječje socijalne i emocionalne vještine, izaziva prihvaćeno ponašanje u pogledu vršnjačkog nasilja i ponašanje osoba koje svjedoče nasilju, te poboljšava znanje o vršnjačkom nasilju i o tome kako se djeca mogu zaštititi.

Sprečavanje vršnjačkog nasilja:

- obično se nudi na razini osnovne i rane srednje škole (do dobi od 14 godina). Može biti posebno korisno ako se provodi dok djeca prelaze iz osnovne u srednju školu, što je vrijeme kada se stvaraju novi odnosi (Okvir 3.3.).
- uključuje korištenje kurikuluma (na primjer, KiVA; Okvir 3.2.) ili razrednih sastanaka (na primjer, Program sprečavanja vršnjačkog nasilja Olweus⁴), na kojima se raspravlja o socijalnim i emocionalnim problemima.
- mogu provoditi obučeni nastavnici koristeći grupni rad, kratke filmove i igre uloga.
- pokazalo se učinkovitim u smanjenju vršnjačkog nasilja (na primjer, Kärnä i sur., 2011.; Olweus i Alsaker, 1991.; Lee i sur., 2015.).
- najučinkovitije je kada se zauzme pristup na razini cijele škole (Lee i sur., 2015.). To znači da stvara nenasilno okruženje u školi kombinirajući aktivnosti sprečavanja vršnjačkog nasilja s materijalima za osoblje i roditelje, kao i šire promjene školske strukture, na primjer, izradu školskih politika o vršnjačkom nasilju (**odjeljak 1.**) i prilagodbu okoline (**odjeljak 6.**).

Kurikulumi sprečavanja vršnjačkog nasilja uključuju:

- razvoj socijalnih i emocionalnih vještina
- izazivanje stavova prema vršnjačkom nasilju
- povećanje znanja o vršnjačkom nasilju
- poticanje osoba koje svjedoče nasilju da interveniraju

Izvor: Lee i sur., 2015.

⁴ Program sprečavanja vršnjačkog nasilja Olweus. <https://olweus.sites.clemson.edu/>

Okvir 3.2.: Program sprečavanja vršnjačkog nasilja KiVa; Europa i Čile

Program sprečavanja vršnjačkog nasilja KiVa zauzima pristup na razini cijele škole, integrirajući kurikulume, internetske igre, rad s nasilnicima i žrtvama, materijale za nastavnike i vodič za roditelje. Cilj mu je poboljšati socijalne i emocionalne vještine, utjecati na grupne norme i ponašanje osoba koje svjedoče nasilju te stvoriti klimu nenasilja u učionicama i ostatku škole. U Walesu (Velika Britanija), aktivnosti programa KiVa mogu pružiti oko 50 % postojećih zahtjeva za predavanja na temu osobnih, socijalnih i obrazovnih pitanja (Clarkson i sur., 2016.). KiVa se primjenjuje u dijelovima Europe (na primjer u Belgiji, Estoniji, Finskoj, Nizozemskoj, Italiji, Ujedinjenom Kraljevstvu) gdje je uspješno smanjio vršnjačko nasilje (na primjer, Kärnä i sur., 2011.; Hutchings i Clarkson, 2015.; Nocentini i Menesini, 2016.) i vršnjačko nasilje na internetu (Salmivalli i sur., 2011.). Program je također preveden i prilagođen za upotrebu u Čileu (Gaete i sur., 2017.). Preliminarni rezultati među djecom dobi od 10 do 12 godina u školama s niskim primanjima u Santiagu pokazali su da su se viktimizacija uslijed vršnjačkog nasilja i vršnjačko nasilje koje prijavljuju vršnjaci značajno smanjili, ali da su učinci u većoj mjeri obećavajući kod djece dobi od 10 do 11 godina (5. razred) od one dobi od 11 do 12 godina (6. razred).

Okvir 3.3.: Nošenje s promjenom škole

Vršnjačko nasilje često se povećava tijekom razdoblja prelaska iz jedne škole u drugu. To je vrijeme kada treba uspostaviti nove društvene odnose; djeca mogu koristiti vršnjačko nasilje kako bi stekla dominaciju nad svojim vršnjacima, dok često nedostaju prijateljstva koja bi ih mogla zaštititi od vršnjačkog nasilja (Pellegrini i Long, 2002.). Možete pomoći tako da: (prije promjene) pružite prilike učenicima da upoznaju novo školsko osoblje i učenike i posjete školske zgrade; i (nakon promjene škole) stvarate socijalne prilike za nove učenike da stvore prijateljstva, koristeći vršnjake mentore i uspostavljajući aktivnosti koje mogu pomoći u sprečavanju vršnjačkog nasilja.

Sprečavanje vršnjačkog nasilja na internetu i povećanje sigurnosti na internetu

Cilj je sprečavanja vršnjačkog nasilja na internetu naučiti djecu o sigurnosti na internetu i potaknuti 'digitalno građanstvo' ili internetski društveni bonton.

Aktivnosti za povećanje sigurnosti na internetu:

- obično se nude na razini osnovne i rane srednje škole (do dobi od 14 godina).

Kurikulumi sprečavanja vršnjačkog nasilja na internetu uključuju:

- Povećanje sigurnosti na internetu
- Tehničke vještine nošenja s problemom (na primjer, blokiranje pošiljatelja)
- Znanje o pravnim pitanjima
- Internetski društveni bonton
- Razvoj socijalnih i emocionalnih vještina

Izvor: Van Cleemput i sur., 2014.

- mogu se izvoditi uz ili kao dio sprečavanja vršnjačkog nasilja, ali i kao samostalna aktivnost.
- mogu uključivati obuku za roditelje i nastavnike o dječjoj uporabi tehnologije.
- mogu ih izvoditi obučeni nastavnici primjenom grupnih aktivnosti i rasprava.

Okvir 3.4.: Ciberprogram 2.0; Španjolska

U Španjolskoj se Ciberprogram 2.0 izvodio za djecu dobi od 13 do 15 godina u 19 tjednih jednosatnih predavanja. Njihov je cilj bio: 1) identificirati i definirati vršnjačko nasilje i vršnjačko nasilje na internetu, 2) istražiti posljedice vršnjačkog nasilja i vršnjačkog nasilja na internetu, 3) povećati vještine suočavanja učenika radi sprečavanja i smanjenja vršnjačkog nasilja i vršnjačkog nasilja na internetu, i 4) razviti dodatne vještine poput upravljanja bijesom, aktivnog slušanja, empatije i tolerancije prema drugima. Predavanja je održavala obučena odrasla osoba, a uključivala su grupne aktivnosti poput igranja uloga, zajedničkog mozganja, vođene rasprave i razmišljanja. Te su aktivnosti značajno smanjile razinu vršnjačkog nasilja i vršnjačkog nasilja na internetu, i povećale sposobnost učenika da suosjećaju (Garaigordobil i Martinez-Valderrey, 2016.).

Sprečavanje nasilja među mladima i nasilja bandi

Ovaj pristup ima za cilj spriječiti mlade da se pridruže bandama, da ih regrutiraju oružane skupine ili da se uključe u nasilje i kriminalne aktivnosti. Cilj mu je isto tako smanjiti nasilje bandi i pomoći mladim ljudima da se ponovno integriraju u školu nakon što napuste bande. Razvija socijalne i emocionalne vještine djece i povećava njihovo znanje o nasilju, kriminalu i članstvu u bandama i posljedicama istih.

Kurikulum često uključuje:

- Razvoj socijalnih i emocionalnih vještina: donošenje odluka, postavljanje ciljeva, preuzimanje rizika, rješavanje sukoba, komunikacijske vještine i učinkovite vještine odbijanja
- Poučavanje djece o posljedicama zločina za žrtve i počinitelje
- Oспорavanje uvjerenja o članstvu u bandi

Aktivnosti:

- su često usmjerene na djecu više ili niže srednjoškolske dobi, neposredno prije nego što im se mogu početi pružati prilike da se pridruže bandi ili da ih regrutiraju oružane skupine ili da se uključe u kriminal.
- mogu izvoditi obučeni nastavnici. Međutim, neka predavanja održavaju policajci (na primjer, Obrazovanje i osposobljavanje za otpor bandama (G.R.E.A.T.); Okvir 3.5.), a to pruža daljnje mogućnosti za razvijanje pozitivnih odnosa između mladih i policije. Više informacija o radu s policijom i drugim skupinama u zajednici možete pronaći u **odjeljku 8**.

Škole također mogu biti idealna mjesta za započinjanje prevencije radikalizacije i nasilnog ekstremizma, koji su rastući problem u mnogim zemljama (Okvir 3.6.).

Okvir 3.5.: Obrazovanje i osposobljavanje za otpor bandama (G.R.E.A.T.); SAD i Srednja Amerika

G.R.E.A.T. je kurikulum za učionice namijenjen djeci dobi od 8 do 13 godina kojem je cilj spriječiti nasilno ponašanje i članstvo u bandama, kao i razviti pozitivne odnose između mladih i policije. 13 predavanja održavaju policajci koji prolaze obuku za rad s mladima. Predavanja uključuju razvijanje socijalnih i emocionalnih vještina i učenje o kaznenim djelima i članstvu u bandama. G.R.E.A.T. je razvijen u SAD-u, gdje je utvrđeno da smanjuje rizik od članstva u bandama i povećava pozitivnije i korisnije stavove među učenicima dobi od 11 do 13 godina. Pristup je sada proširen na zemlje Srednje Amerike kao što su Belize, Kostarika i El Salvador, gdje su policijski službenici obučeni za provedbu projekta s djecom osnovnoškolskog uzrasta.

Izvor: Esbensen i sur., 2012.; <https://www.great-online.org/GREAT-Home>

Okvir 3.6.: Sprečavanje radikalizacije i nasilnog ekstremizma

Vjerojatnije je da će učenici biti radikalizirani tijekom adolescencije, jer je to vrijeme kada se njihov identitet razvija i pod utjecajem su grupa vršnjaka. Trenutno malo znamo o tome što je učinkovito u sprečavanju radikalizacije i nasilnog ekstremizma, posebno u školama. Međutim, neka je pitanja važno uključiti u vaš kurikulum, kao što su: građanstvo, politička, vjerska i etnička tolerancija, digitalna pismenost i kritičko razmišljanje, osporavanje negativnih društvenih normi i vrijednosti te borba protiv stereotipa, predrasuda i diskriminacije (Bellis i sur., 2017.). UNESCO-ov vodič za nastavnike o sprečavanju nasilnog ekstremizma daje savjete o tome kada i kako razgovarati s učenicima o nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji i kako stvoriti atmosferu u učionici koja potiče raspravu i kritičko razmišljanje (UNESCO, 2016.b).

Sprečavanje seksualnog zlostavljanja djece

Ovaj pristup ima za cilj pomoći djeci da nauče kako prepoznati zlostavljanje, dati im vještine da se zaštite od seksualnog zlostavljanja i kako nekome reći da su žrtve zlostavljanja.

Aktivnosti:

- su često usmjerene na djecu osnovnoškolske dobi, iako su se aktivnosti koristile i s djecom predškolske dobi i mlađim srednjoškolcima. Slične se teme

Predavanja često uključuju:

- Povećanje svijesti učenika o zlostavljanju
- Razvoj sposobnosti učenika da prepoznaju nesigurne situacije
- Strategije podučavanja za izbjegavanje ili otpor potencijalno rizičnim situacijama.
- Poticanje učenika da prijave zlostavljanje i zatraže pomoć (na primjer, reći odrasloj osobi u koju imaju povjerenja)

obrađuju s učenicima viših razreda srednje škole, ali često u kontekstu nasilja u vezama.

- može se uključiti u postojeći kurikulum o spolnom odgoju ili osobnom i socijalnom odgoju.
- mogu izvoditi obučeni nastavnici, školske medicinske sestre ili školski socijalni radnici, koristeći metode poput lutkarskih predstava, igara uloga, knjiga, filmova, rasprava, modeliranja ponašanja, probi i povratnih informacija.

Okvir 3.7.: Sprečavanje seksualnog zlostavljanja

Sprečavanje seksualnog zlostavljanja ESPACE; Kanada (Daigneault i sur., 2012.)

U Kanadi, radionica ESPACE (u trajanju od 90 minuta) namijenjena je djeci dobi od 5 do 11 godina. Djecu se podučava o osobnim pravima, vještinama samozalaganja i strategijama odgovora na zlostavljanje. Koriste se igre uloga, vođene rasprave, modeliranje ponašanja i probe. Radionice su povećale kratkotrajna znanja i vještine kod djece.

Sprečavanje seksualnog zlostavljanja u Turskoj (Çeçen-Erogul i Kaf Hasirci, 2013.)

U Turskoj su s učenicima u osnovnim školama provođene aktivnosti sprečavanja seksualnog zlostavljanja djece. Aktivnosti su temeljene na programu *Good Touch Bad Touch* (Dobar dodir loš dodir), koji je razvijen u SAD-u (i postao *Speak Up, Be Safe* (Otvoreno reci, budi siguran)), i prilagođene primjeni u turskoj kulturi. Aktivnosti su se izvodile tijekom četiri jednosatne sesije na uzastopne dane i uključivale su učenje o: dobrom dodiru i lošem dodiru, pravilima tjelesne sigurnosti, osobnim pravima, činjenici da „moje tijelo pripada meni“, kako reći ne, tajnama, kako razgovarati s odraslima i da zlostavljanje nikad djetetova krivnja. Pristup je poboljšao znanje o seksualnom zlostavljanju i zaštitničkom ponašanju do osam tjedana kasnije.

Sprečavanja nasilja u vezama i nasilja među intimnim partnerima

Cilj je ovih pristupa spriječiti i smanjiti nasilje u vezama i u intimnim partnerskim odnosima razvijanjem životnih vještina, povećanjem znanja djece o zlostavljanju i osporavanjem socijalnih normi i rodni stereotipa koji povećavaju rizik od nasilja (Okvir 3.8.).

- Programi za razvijanje znanja i vještina za osporavanje štetnih socijalnih i rodni stereotipa trebali bi započeti u predškolskoj ustanovi ili rano u osnovnoj školi.
- Programi sprečavanja nasilja u vezama obično su usmjereni na srednjoškolce, od kojih će mnogi prvi put stupiti u veze.

Predavanja često uključuju:

- Razvoj zdravih vještina odnosa
- Osporavanje socijalnih normi i stereotipa koji se odnose na nasilje u vezama i među intimnim partnerima, kao i rodne norme
- Kako prepoznati nasilne odnose
- Poticanje učenika da potraže pomoć

- Mogu se uključiti u postojeće kurikulume o spolnom odgoju ili osobnom i socijalnom odgoju.
- Mogu ih izvoditi obučeni nastavnici tijekom niza predavanja pomoću metoda kao što su grupne rasprave, igra uloga, priče i pisane vježbe.

Okvir 3.8.: Sveobuhvatno obrazovanje o seksualnosti

Prepoznavanje i odgovarajuće reagiranje na nasilje, posebno nasilje između intimnih partnera, seksualno zlostavljanje i seksualno nasilje, također je ključni dio kurikuluma sveobuhvatnog obrazovanja o seksualnosti. *Međunarodne tehničke smjernice o obrazovanju o seksualnosti* razvijene su kako bi pomogle obrazovnim, zdravstvenim i drugim relevantnim tijelima da razviju i uspostave sveobuhvatne programe i materijale za sveobuhvatno obrazovanje o seksualnosti u školama i izvan njih. Vaši programi za sprečavanje nasilja trebali bi se nadovezati na ove postojeće resurse.

Daljnji materijali: UNESCO i sur., (2018.). Međunarodne tehničke smjernice o obrazovanju o seksualnosti: pristup temeljen na dokazima.

Okvir 3.9.: Sprečavanje nasilja u vezama

Safe Dates, SAD (Foshee i sur., 2005.)

Program Safe Dates (Sigurni spojevi) usmjeren je na djecu dobi od 12 do 14 godina i uključuje niz različitih školskih aktivnosti: 10-tjedni kurikulum koji se bavi ponašanjem i stavovima povezanim sa zlostavljanjem na spojevima (50 minuta tjedno), predstavu o zlostavljanju i nasilju na spojevima i u vezama, plakate i materijale za roditelje kao što su bilteni. Uz to, pružaju se i aktivnosti zajednice kao što su usluge podrške i obuka za pružatelje usluga. U SAD-u se kurikulum pokazao uspješnim u smanjenju seksualnog, fizičkog i emocionalnog zlostavljanja zbog promjena u normama nasilja na spojevima i u vezama, normama rodnih uloga i znanja o uslugama podrške.

The World Starts with Me, Uganda (Rijsdijk i sur., 2011.)

U Ugandi su djeca dobi od 12 do 19 godina sudjelovala u niskotehnoškim računalnim aktivnostima seksualnog obrazovanja. Fokusirajući se na prava mladih i seksualno zdravlje, aktivnosti su imale za cilj dati učenicima veću kontrolu nad donošenjem informiranih odluka o seksu. Koristile su virtualne edukatore vršnjake kako bi povećale znanje učenika, kao i igre, kvizove i vježbe koji su učenicima pomogli da apsorbiraju informacije. Nastavnici su obučeni za pomoć u usmjeravanju učenja i poticanje učenika na istraživanje mišljenja i vježbanje vještina. Pristup je bio uspješan u poboljšanju sposobnosti učenika da se nose sa seksualnom prisilom ili prijetnjama. Međutim, to nije utjecalo na stavove prema upotrebi sile radi dobivanja seksa.

2. Pregled postojećeg kurikuluma i rutina i odluka gdje uvesti testiranu strategiju sprečavanja

Kad vaša škola ima sposobnost pregleda vašeg postojećeg kurikuluma i postojećih svakodnevnih aktivnosti, možete prepoznati gdje uključiti moguće aktivnosti, umjesto da ih stvarate kao samostalni program. Neki primjeri su njihovo uključivanje u seksualno i reproduktivno obrazovanje, obrazovanje o životnim vještinama i osobno i socijalno obrazovanje, gdje se možda već bavite pitanjima kao što su razvijanje zdravih odnosa, otpor pritisku vršnjaka i prepoznavanje i upravljanje osjećajima. Korištenje ključnih skupina kao što su nastavnici, učenici i ostalo osoblje koje je već uključeno u izvođenje nastave, kao i koordinacijski tim pomoći će osigurati da se odaberu najprikladnije i najprihvatljivije ulazne točke za izvođenje predavanja o sprečavanju nasilja.

Sprečavanje nasilja aktivnostima temeljenim na kurikulumu

Temeljne radnje

- Testiranje strategija sprečavanja nasilja temeljenih na dokazima u malim razmjerima, npr. u jednom razredu. Strategije koje su se pokazale učinkovitima uključuju:
- Razvoj životnih vještina djece
- Podučavanje djece o sigurnom ponašanju i o tome kako se zaštititi od zlostavljanja
- Izazivanje i preobrazba društvenih, kulturnih i rodni normi koje opravdavaju nasilje i promicanje jednakih odnosa
- Bavljenje ključnim čimbenicima rizika za nasilje (alkohol, droge, niska akademska postignuća)

Proširene radnje

- Ako ocjena pokaže da su testirane strategije sprečavanja nasilja bile učinkovite u smanjenju nasilja, poduzimanje koraka za povećanje njihovog područja primjene:
- Proširenje učinkovitih strategija na druge razrede u školi
- Dijeljenje svojeg modela s drugim školama
- Predstavljanje svojega modela i prijedlog Ministarstvu obrazovanja da ga uključi u kurikulum

Dodatni resursi

Svjetska zdravstvena organizacija. [Sprečavanje nasilja među mladima: pregled dokaza.](#)

Predstavlja strategije za sprečavanje nasilja među mladima, uključujući i one koje se provode u školama.

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) i UN Žene. [Globalne smjernice o rješavanju rodno zasnovanog nasilja u školama.](#)

Ističe pristupe kurikulumu sprečavanju rodno zasnovanog nasilja u školskim okvirima i moguće ulazne točke.

Fancy K i McAslan Fraser E. [Smjernice za bavljenje problemom nasilja nad ženama i djevojkama u obrazovnim programima.](#)

Pružna smjernice za izradu obrazovnih programa za bavljenje problemom nasilja nad ženama i djevojkama.

Vijeće Europe. [Smanjenje nasilja u školama: kako napraviti promjenu. Priručnik.](#)

Sadrži poglavlje o korištenju školskog kurikuluma za potporu smanjenju nasilja.

Odjeljak 4.: Rad s nastavnicima na vrijednostima i vjerovanjima i njihova obuka o pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom

Središnji dio sprečavanja nasilja u školi je stvaranje sigurnih okruženja za učenje koja promiču učenje i temelje se na jednakosti i poštivanju (SZO 2016.a; UNESCO i UN Žene 2016.). To znači da se na loše ponašanje reagira konstruktivno, a dobro se ponašanje nagrađuje (Naker i Sekitoleko, 2009.; UNESCO 2015.; UNESCO i UN Žene 2016.). Pomoć nastavnicima da shvate važnost sigurne učionice je ključna, jer sigurno mjesto na kojem mogu učiti može isto tako pomoći učenicima u učenju i njihovoj sposobnosti da preuzmu odgovornost za svoje ponašanje (Naker i Sekitoleko, 2009.).

Obuka nastavnika obično se izvodi u grupama, a uključuje praktične aktivnosti, vježbe u malim grupama i igru uloga. Važno je:

1. Oспоравати štetna uvjerenja i socijalne, kulturne i rodne norme nastavnika

Na prakse podučavanja mogu u velikoj mjeri utjecati socijalne, kulturne i rodne norme, kao i iskustva i uvjerenja nastavnika. Primjerice, tjelesno i emocionalno kažnjavanje može biti potaknuto kulturnim i osobnim uvjerenjima i uvjerenjima unutar društva da je to normalna i učinkovita metoda discipliniranja djece (Ured posebnog predstavnika Glavnog

tajnika za nasilje, 2012.). Nejednaki odnosi moći između muškaraca i žena u društvu, kao i rodne uloge i stereotipi, mogu učiniti društveno prihvatljivijim da nastavnici daju djevojčicama manje pažnje ili manje kvalitetnu pažnju nego dječacima, kažnjavaju djevojčice i dječake na različite načine (na primjer, tjelesno kažnjavanje za dječake, emocionalno ili verbalno kažnjavanje za djevojčice) ili da previde nepoštivanje dječaka prema djevojčicama (Ured posebnog predstavnika Glavnog tajnika za nasilje, 2012.). Slično tome, socijalni i kulturni stereotipi zasnovani na etničkoj pripadnosti, invaliditetu ili seksualnoj orijentaciji mogu utjecati na prakse podučavanja, čineći određene skupine učenika ranjivijima na nasilje, vršnjačko nasilje i nejednako postupanje od strane druge djece i školskog osoblja (UNESCO, 2012.; Ured posebnog predstavnika Glavnog tajnika za nasilje, 2012.; Pinheiro, 2006.).

Važno je nastavnicima dati mogućnosti da poboljšaju svijest o socijalnim, kulturnim i rodnim normama, utjecaju koji one mogu imati na njihove metode podučavanja i kako mogu raditi na svojoj jednakosti u poučavanju. Predavanja bi trebala biti temeljena na sljedećem (na temelju UNESCO i UN Žene, 2016.; Fancy i McAslan Fraser, 2014.):

- svijest o socijalnim, kulturnim i rodnim normama i njihovom utjecaju na prakse podučavanja, nasilno ponašanje i pohađanje nastave;
- uloga koju nastavne prakse i materijali mogu imati u jačanju socijalnih, kulturnih i rodnih normi;
- kako prepoznati nasilje temeljeno na socijalnim, kulturnim i rodnim normama te izazvati i nositi se s tim ponašanjem među učenicima. Nastavnici će trebati dobro razumjeti školske politike o nasilnom ponašanju (**odjeljak 1.**). U provođenju tih politika treba ih podržati uprava škole. Treba ih obučiti o tome kako reagirati na nasilje kada se ono dogodi (**odjeljak 5.**).

2. Raditi s nastavnicima na pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom

Svi bi nastavnici trebali proći obuku iz pozitivne discipline i upravljanja učionicom kao dio kontinuiranog profesionalnog razvoja. **Pozitivna disciplina** uključuje postavljanje jasnih očekivanja u pogledu ponašanja u učionici i pohvalu i poticanje učenika koji ispunjavaju ta očekivanja. Loše ponašanje rješava se pomoću nenasilnih strategija koje djeci

omogućuju razumijevanje i učenje na svojim pogreškama (Naker i Sekitoleko, 2009.; UNESCO 2015.). Te strategije mogu uključivati gubitak vremena za igru, čišćenje nereda, promjenu mjesta na kojem sjede ili raspravu o ponašanju i kako se ono može ispraviti (UNESCO, 2015.). Te se tehnike nude kao alternative tjelesnom kažnjavanju (poput udaranja, udaranja štapom ili premlaćivanja) ili emocionalnog kažnjavanja (poput ismijavanja, ponižavanja ili omalovažavanja) koje su štetne za učenike i nude

malo prilika za učenje, a u mnogim su zemljama i nezakonite i osuđene međunarodnim standardima. U Ugandi, metodologija Good School Toolkit podučava nastavnike o pozitivnoj disciplini kao dio serije koraka za stvaranje „dobrih škola“. Primjena metodologije smanjila je nasilje nad djecom koje vrši školsko osoblje (Okvir 4.1.; Devries i sur., 2015.).

Obuka o pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom često se fokusira na:

- Strategije za upravljanje problematičnim ponašanjem;
- Postavljanje pravila u učionici i očekivanja u ponašanju;
- Izgradnju pozitivnih odnosa između nastavnika i djece;
- Nagrađivanje primjerenog ponašanja;
- Razvoj socijalnih, emocionalnih i akademskih vještina djece.

Obuka o disciplini mogla bi također uključivati svijest o tome kako traumatična iskustva i zanemarivanje ili nasilje u kući mogu utjecati na ponašanje i učenje djece. Pristupi koji su informirani o traumama prepoznaju ovu vezu i važnu ulogu koju nastavnici imaju u izgradnji sigurnih odnosa punih povjerenja s djecom izvan kuće. Ovi pristupi pružaju pomoć problematičnoj djeci s njihovim širim problemima, umjesto da ih kažnjavaju zbog lošeg ponašanja, a mogli bi im pomoći u poboljšanju mentalnog zdravlja i dugotrajnog ponašanja.

Okvir 4.1.: Program Good School Toolkit

Program Good School Toolkit je resurs koji je izradila organizacija Raising Voices čiji je cilj stvoriti pozitivno okruženje za učenje za djecu koje je sigurno i bez nasilja. Pristup pruža niz od šest koraka za stvaranje „dobrih škola“. To uključuje materijale za učenje za nastavnike kako bi razvili vještine za pozitivnu interakciju s učenicima i upravljanje problematičnim ponašanjem na nenasilne načine. Program Good School Toolkit izaziva metode poučavanja zasnovane na pamćenju informacija i motiviranju učenika kroz strah, usredotočujući se umjesto toga na izgradnju dječjeg samopouzdanja i životnih vještina. U Ugandi je primjena programa među djecom dobi od 11 do 14 godina smanjila nasilje koje školsko osoblje vrši nad djecom u usporedbi s kontrolnim školama.

Devries i sur., 2015.

Upravljanje učionicom uključuje stvaranje strukturiranog okruženja u učionici koje podržava akademsko, socijalno i emocionalno učenje i upravlja ponašanjem učenika na pozitivan način (Oliver i sur., 2011.). Cilj dobro upravljanih učionica je smanjiti prekide učenika koji ometaju i maksimalizirati vrijeme koje nastavnici mogu potrošiti na nastavne aktivnosti. Obuka o upravljanju učionicom može smanjiti ometajuće i agresivno ponašanje (Oliver i sur., 2011.; Igra dobrog ponašanja; Okvir 4.2.) i smanjiti nasilje koje nastavnici vrše nad učenicima (na primjer, Irie skup alata za učionice; Okvir 4.2.). Dobro upravljane učionice također će povećati sigurnost nastavnika štiteći ih od viktimizacije.

Nastavnici su među onim profesijama za koje postoji visok rizik da postanu žrtve nasilja. Škola bi trebala pružiti podršku nastavnicima koji postanu žrtve nasilja na radnom mjestu. Nastavnici se često ustručavaju prijaviti nasilje koje su doživjeli školskoj upravi, jer se mogu bojati da bi prijava nasilja mogla imati negativne učinke na njihovu karijeru ili osjećaju sram zbog toga što nisu mogli kontrolirati nasilnu situaciju. Važno je da škola to uzme u obzir. Škole bi trebale razmotriti uspostavljanje lako dostupnih mehanizama podrške nastavnicima.

Okvir 4.2.: Primjeri programa upravljanja učionicom i pozitivne discipline

Irie Classroom Toolbox Baker-Henningham i sur., 2016., 2017.

Irie Classroom Toolbox je jeftini paket obuke nastavnika namijenjen nastavnicima u zemljama s niskim i srednjim prihodima s ograničenom obukom i malo resursa. Temelji se na programu Nevjerojatne godine (**odjeljak 3.**; Okvir 3.1.), a prilagođen je rezultatima testiranja materijala u predškolskim ustanovama na Jamajci. Skup alata ima četiri dijela: 1) kako stvoriti emocionalno podržavajuće okruženje u učionici; 2) kako koristiti strategije upravljanja učionicom, poput pravila i rutina u učionici; 3) kako djecu predškolskog uzrasta podučavati socijalnim i emocionalnim vještinama (**odjeljak 4.**); i 4) kako razviti planiranje ponašanja za pojedince i za čitav razred. Pruža se nastavnicima u obliku pet cjelodnevnih radionica koristeći praktične metode kao što su igranje uloga, rješavanje problema, pozitivne povratne informacije i postavljanje ciljeva. Utvrđeno je da skup alata smanjuje upotrebu nasilja nad djecom od strane nastavnika, kao i da poboljšava dječje prosocijalno ponašanje.

Igra dobrog ponašanja Kellam i sur., 2008.; Schneider i sur., 2016.

Igra dobrog ponašanja potiče djecu na poštivanje pravila u učionici te na dijeljenje i suradnju. Djeca su podijeljena u timove i igraju igru u kojoj moraju poštivati četiri pravila; raditi tiho, biti pristojan prema drugima, ne napuštati svoje mjesto bez dopuštenja i slijediti upute. Timovi se nagrađuju ako se pridržavaju pravila i međusobno surađuju. U SAD-u i 14 godina kasnije igra smanjuje agresivno i asocijalno ponašanje.

Kao sljedeći korak, razmislite o uključivanju pozitivne discipline i upravljanja učionicama u obuku prije početka rada nastavnika. Kada je obuka prije početka rada nastavnika organizirana centralno, razmislite o razgovoru s institucijama koje su zadužene za obuku prije početka rada nastavnika. To će osigurati da svi nastavnici od početka svoje karijere postanu vješti u stvaranju sigurnih okruženja za učenje.

Rad s nastavnicima na vrijednostima i vjerovanjima i njihova obuka o pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom

Temeljne radnje

- Obuka nastavnika o pozitivnoj disciplini i upravljanju učionicom.
- Stvaranje metoda uzajamne podrške za nastavnike.
- Ojačanje potpore vodstva nastavnicima.
- Bavljenje štetnim uvjerenjima nastavnika i socijalnim, kulturnim i rodnim normama, te njihova transformacija.

Proširene radnje

- Integracija obuke iz pozitivne discipline i upravljanja učionicom te iz socijalnih, kulturnih i rodnih normi u osposobljavanje za nastavnike prije početka i tijekom rada.

Dodatni resursi

Naker i Sekitoleko (2009.). Pozitivna disciplina. Stvaranje dobre škole bez tjelesnog kažnjavanja. Kampala, Uganda: Raising Voices, 2009.

Priručnik o tome kako primjenjivati pozitivnu disciplinu u učionici.

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO). Zaustavljanje nasilja u školi: vodič za nastavnike. Pariz: UNESCO, 2009.

Vodič za nastavnike koji nudi 10 radnji za sprečavanje i zaustavljanje nasilja u školama.

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO). Pozitivna disciplina u inkluzivnoj učionici prilagođenoj učenju. Vodič za nastavnike i obrazovatelje nastavnika. Pariz: UNESCO, 2015.

Priručnik za nastavnike, školske administratore i službenike za obrazovanje za učinkovito upravljanje učenicima u učionici koristeći pristupe pozitivne discipline.

Education International. Izgradnja rodno prijateljski nastrojenog školskog okruženja: priručnik za nastavnike i njihove sindikate. Educational International, 2007.

Set alata za nastavnike koji pomažu u stvaranju zdravog, sigurnog okruženja u učionici. Fokusira se na izazivanje negativnih rodnih stereotipa i rodnih nejednakosti.

Odjeljak 5.: Reakcija na nasilje kada se ono dogodi

S obzirom na to da nasilje u školama utječe na velik dio učenika, važno je usredotočiti se na to da se ono uopće ne dogodi. To nije bitno samo s etičkog gledišta, već je i učinkovitije i isplativije od suočavanja s negativnim i dugotrajnim posljedicama nasilja. Ipak, kada se nasilje dogodi u školama, škole moraju brzo reagirati i ponuditi odgovarajuću pomoć i podršku pogođenoj djeci - i žrtvama i počiniteljima - kako bi se osiguralo da se to više ne ponovi.

Škole su dužne štiti djecu koja su pod njihovom skrbi. Kad roditelji odvedu djecu u školu, odgovornost za djecu povjeravaju školama. U tom smislu, škole moraju imati uspostavljen mehanizam reagiranja kada se dogodi incident nasilja nad učenicom.

Reagiranje na nasilje u školama uključuje sljedeće korake:

1. Identificiranje žrtava nasilja u školama

Neke vrste nasilja (na primjer, teško fizičko nasilje) lakše je prepoznati od drugih (na primjer, psihološko nasilje). Vrlo malo djece aktivno traži podršku odraslih ili prijavljuje slučajeve nasilja školskom osoblju.

Može biti korisno paziti na znakove i simptome koji su često prisutni kod žrtava nasilja. Ako sumnjate na nasilje među učenicima, važno je pitati ih o tome na povjerljiv, empatičan način koji ne osuđuje. Tipični znakovi i simptomi kod djece izložene nasilju uključuju sljedeće:

- fizički znakovi kao što su neobjašnjive modrice, ogrebotine, slomljene kosti i rane koje zacjeljuju (kraste);

- strah od odlaska u školu ili pridruživanja školskim događajima;
- tjeskoba ili nervoza;
- imanje malog broja prijatelja u školi ili izvan škole;
- iznenadni gubitak prijatelja ili izbjegavanje socijalnih situacija;
- odjeća, elektronika ili druge osobne stvari se gube ili uništavaju;
- često traženje novca;
- nizak akademski uspjeh;
- izostajanje s nastave;
- pokušaj zadržavanja u blizini odraslih;
- loš san ili imanje noćnih mora;
- psihosomatske tegobe, na primjer, glavobolje, bolovi u trbuhu ili druge tjelesne tegobe;
- redovita uznemirenost nakon provođenja vremena na internetu ili na telefonu (bez razumnog objašnjenja); i
- agresivnost, ispadi ljutnje ili velika opreznost.

2. Prijava nasilja u školama

Često škole stavljaju snažan naglasak na poticanje učenika, nastavnika i roditelja da prijave slučajeve nasilja, a nemaju odgovarajuće planove za podršku žrtvama i počiniteljima. Žrtve nasilja često nemaju povjerenja u postojeće metode prijave svojih iskustava. Može ih brinuti povjerljivosti i boje se posljedica, daljnje viktimizacije i stigme. Posebno je malo vjerojatno da će djeca nekome reći o svojem iskustvu ako ne dobiju nikakvu podršku.

Primjeri metoda korištenih za prijavljivanje nasilja uključuju telefonske linije za pomoć, internetske čavrljaonice, internetsku prijavu, kutije za predaju povjerljivih poruka i točke za prijavu u školama.

Te metode moraju:

- biti lako dostupne;
- riješiti problem prepreka za prijavu;
- biti sigurne (počinitelji im ne smiju moći pristupiti);
- biti povjerljive;
- brzo, učinkovito i zadovoljavajuće reagirati, i
- kada je potrebno, biti povezane s uslugama na koje se upućuje.

3. Pomoć žrtvama

Za djecu koja su bila žrtve nasilja, prvo trebate pružiti podršku koja je rodno osjetljiva i usmjerena na dijete. Trebate napraviti sljedeće:

- slušati s poštovanjem i s empatijom;
- pitati o učenikovim brigama i potrebama i odgovoriti na sva njihova pitanja;
- prepoznati njihove osjećaje i odgovoriti bez osuđivanja;

- poduzeti mjere kako biste ih zaštitili i štetu sveli na najmanju moguću mjeru, uključujući štetu koja bi mogla proizaći iz njihova dijeljenja iskustva i vjerojatnosti da se zlostavljanje nastavi;
- ponuditi razgovor nasamo;
- pružiti emocionalnu i praktičnu podršku pomažući im da pristupe psihosocijalnim uslugama, ako su dostupne; i
- pružiti informacije primjerene njihovoj dobi o tome što ćete napraviti te hoćete li i s kime trebati podijeliti podatke koje vam daju.

4. Upućivanje

Neka djeca koja su bila izložena nasilju mogla bi biti ozbiljno uznemirena i možda će im trebati dodatna podrška. Osobito pazite na:

- djecu koja mogu ozlijediti sebe ili druge; i
- djecu koja su toliko uznemirena, uplašena ili puna emocija da se ne mogu brinuti za sebe ili sudjelovati u svakodnevnom školskom životu.

Prilikom uspostave reakcije škole na nasilje (vidjeti također **odjeljak 1.** o opcijama prijave za djecu), važno je da poznajete službe za zaštitu djece, kao i medicinske, psihosocijalne službe ili službe za mentalno zdravlje, pravne službe ili službe za obiteljsku skrb koje postoje u zajednici. Može biti korisno provesti vježbu mapiranja dostupnih usluga i onoga što nude. Pomoću tih podataka škola može lako uspostaviti jasan postupak upućivanja koji opisuje koju vrstu slučajeva treba uputiti, tko i gdje ih uputiti, kao i sve daljnje radnje koje ćete poduzeti.

Savjeti koje treba razmotriti:

- neka kontaktiranje drugih službi u ime djeteta bude prioritet.
- treba izbjegavati traženje od učenika da opetovano opisuju incident.
- učenik mora dati svoj informirani pristanak prije nego što se bilo koji od njegovih osobnih podataka podijeli s drugim službama. U nekim zemljama obvezno izvještavanje nastavnici može dati diskrecijsko pravo da incident prijave specijaliziranim službama, ali čak i u tim okolnostima nastavnici moraju učenika informirati o postupku, sljedećim koracima i zašto se informacije trebaju podijeliti s drugima.
- ponuditi učenicima izbor da ih prati osoba od povjerenja.

Važno je da upućivanje djeluje na dva načina. Često se upućuju na specijaliziranije službe, ali također treba staviti naglasak na potporu glatkom prijelazu sa specijaliziranije podrške natrag u zajednicu ili školu.

5. Bavljenje počiniteljima

Kad se učenici nasilno ponašaju jedni prema drugima, trebate reagirati brzo i dosljedno. Kako reagirati treba biti jasno naznačeno u školskoj politici, pravilima i propisima (vidjeti isto tako **odjeljak 1.**).

Prvo održite odvojene sastanke s počiniteljem i žrtvom kako biste bili sigurni da oboje mogu govoriti otvoreno i bez zastrašivanja. Zatim procijenite je li pristup temeljen na pozitivnoj disciplini primjeren. Umjesto kažnjavanja odgovornih, usvojite pristup restorativne pravde koji se usredotočuje na popravljivanje nanesene štete, razumijevanje

zašto se nasilje dogodilo i sprečavanje budućeg nasilja. Ako je pozitivna disciplina sve što je potrebno, reakcija treba biti:

- brza;
- proporcionalna djelu;
- usredotočena na ispravak ponašanja, a ne ponižavanje učenika; i
- usmjerena na rehabilitaciju (učenje na pogreškama), a ne na kažnjavanje.

U slučaju teškog fizičkog ili seksualnog nasilja, možda će biti primjereno sudjelovanje pravnih vlasti i drugih specijaliziranih službi. U drugim težim slučajevima, kada je dijete isključeno iz škole, mora mu se ponuditi odgovarajuća podrška kako bi se smanjio rizik od uvlačenja u kriminal ili članstva u bandi izvan škole.

Pristupi u školama utemeljeni na informiranosti o traumi prepoznaju da djetetov kućni život i životna iskustva često utječu na njegovo ponašanje i ukazuju na temeljne uzroke zašto je dijete agresivno ili nasilno. Djeca koja se ponašaju nasilno često su i sama bila žrtve nasilja. Važno je raditi s djecom kako bi razumjela zašto su se ponašala na određeni način i pružiti podršku ili upućivanje tamo gdje je to potrebno. Ovaj bi pristup mogao pomoći u poboljšanju djetetovog budućeg ponašanja, mentalnog zdravlja i učenja.

Počinitelji nasilja također mogu biti nastavnici i ostalo osoblje, čak i na mjestima gdje je nasilje od strane nastavnika nezakonito. Za učinkovito rješavanje problema nasilja koje vrši osoblje, važno je da škola slijedi jasna pravila i propise navedene u njezinom regulatornom okviru (vidjeti **odjeljak 1.**), i da ima jasna pravila o tome kako postupati s optužbama za nasilje prema nastavnicima.

Da bi se izbjegla kultura šutnje, posljedice nasilja moraju biti jasne i podjednako se provoditi za sve.

6. Rad s osobama koje svjedoče nasilju

Nasilje i vršnjačko nasilje često se događaju u prisutnosti drugih učenika. Međutim, vrlo je malo vjerojatno da će osobe koje svjedoče nasilju intervenirati. Neke počinitelje prisutnost publike čak i može ohrabriti. Davanje osobama koje svjedoče nasilju vještina za poduzimanje radnji protiv nasilja, uključujući vršnjačko nasilje, može pomoći u sprečavanju nasilja i osiguravanju da žrtve dobiju pomoć i podršku.

Učinkovite radnje za osobe koje svjedoče nasilju uključuju:

- davanje manje pažnje počinitelju;
- pokazivanje podrške žrtvi, čak i u sigurnoj situaciji nakon što se incident dogodio;
- preusmjeravanje počinitelja na drugu aktivnost;
- pomoć žrtvi da pobjegne;
- traženje podrške odrasle osobe od povjerenja;
- prijava incidenta osobi od povjerenja; i
- davanje dobrog primjera.

7. Uloga roditelja

Roditelji mogu igrati važnu ulogu u reagiranju na nasilje u školama (vidjeti također **odjeljak 7.**). Škole mogu poduzeti važan korak u savjetovanju roditelja o tome kako mogu podržati svoju djecu (ako su, na primjer, bile žrtve vršnjačkog nasilja). Ostali slučajevi u kojima se uloga roditelja pokazala kritičnom su pozitivna disciplina, samoregulacija, sigurna veza između roditelja i djeteta i smanjenje izloženosti nasilju između skrbnika kod kuće.

Roditelje možete potaknuti da:

- ozbiljno shvate nasilne incidente. Recite im da će i škola te incidente shvatiti ozbiljno.
- dopuste školama da preuzmu odgovornost za suočavanje s nasiljem u školi u skladu sa školskim pravilima i propisima.
- ozbiljno shvate djetetovu uznemirenost i uvjere ih da će se problem riješiti.

Kad se suočavaju s incidentima nasilja, roditelji ne bi trebali:

- nerazmjerno reagirati, posebno na negativan ili agresivan način.
- kontaktirati roditelje počinitelja. To može dovesti do nasilja potaknutog odmazdom.
- poticati svoju djecu na nasilje nad djetetom koje ih maltretira. To može pogoršati stvari i, na neprikladan način, odgovornost za nasilje staviti na žrtvu.
- upotrijebiti nasilje za discipliniranje djece.

8. Davanje vještina nastavnicima da na odgovarajući način reagiraju na nasilje

Nastavnici imaju važnu ulogu u odgovarajućem reagiranju na nasilje koje se događa u školi. Nastavnici također imaju važnu ulogu u modeliranju pozitivnog ponašanja (**odjeljak 4.**) i podučavanju djece životnim vještinama (**odjeljak 3.**). Stoga su važni uzori i trebaju pravilno reagirati ako im se kaže o nasilju ili ako mu svjedoče. Često su i glavne točke kontakta za djecu koja su izložena nasilju ili ga vrše. Oni prate razvoj djece u svakodnevnom životu i mogu igrati važnu ulogu u prepoznavanju skrivenih slučajeva nasilja.

Nastavnici bi trebali:

- odmah reagirati na slučajeve nasilja;
- uputiti na školska pravila;
- ponuditi podršku žrtvi;
- ponuditi smjernice osobama koje svjedoče nasilju;
- voditi primjerom nenasilnim ponašanjem i biti primjer toga kako se ponašati osobama koje svjedoče nasilju;
- izreći neposredne sankcije u skladu sa školskim pravilima i propisima;
- razumjeti kako traumatična iskustva i zanemarivanje ili nasilje kod kuće mogu negativno utjecati na dječje ponašanje i podržati problematičnu djecu u pogledu njihovih širih problema, umjesto kažnjavanja za loše ponašanje; i
- shvatiti ulogu koju oni kao nastavnici imaju u izgradnji sigurnih odnosa punih povjerenja s djecom izvan kuće.

Škola može podržati nastavnike na sljedeće načine:

- pružajući im priliku da razgovaraju o tome kako upravljaju slučajevima nasilja u povjerljivom okruženju. Grupe za praćenje kolega i uzajamnu podršku mogu pomoći nastavnicima da pravilno upravljaju nasiljem.
- osiguravanjem sigurnog i povjerljivog mjesta na kojem nastavnici mogu razgovarati o vlastitom iskustvu s nasiljem i gdje im se može ponuditi podrška. Tu podršku bi trebao pružiti netko izvan škole (na primjer, socijalni radnik ili psihosocijalna služba) kako bi se izbjeglo oklijevanje nastavnika da zatraže potporu ako se boje negativnih posljedica za svoju karijeru.
- nuđenjem obuke o pozitivnim strategijama nošenja i samopomoći.

Reakcija na nasilje kada se ono dogodi

Temeljne radnje

- Osposobljavanje nastavnika i školskog osoblja za prepoznavanje nasilja i odgovorno postavljanje pitanja djeci o nasilju.
- Osposobljavanje nastavnika za upravljanje situacijama u kojima im djeca govore da su doživjela nasilje.
- Bavljenje nasilnim incidentima odmah, koristeći metode naučene na obuci nastavnika, na primjer pozitivnu disciplinu i upravljanje učionicom (odjeljak 4.).
- Ako mehanizmi upućivanja ne postoje na školskoj razini, informiranje o dostupnim pružateljima usluga.
- Osposobljavanje roditelja za prepoznavanje i primjereno postavljanje pitanja o nasilju te pružanje podrške djeci koja su izložena nasilju (vidjeti također odjeljak 7.).

Proširene radnje

- Jačanje sigurne i djeci prilagođene metode izvješćivanja.
- Razvoj i jačanje odgovarajućih metoda upućivanja za žrtve nasilja kojima je potrebna dodatna podrška.
- Praćenje učinkovitosti metoda izvješćivanja i upućivanja.

Odjeljak 6.: Revizija i prilagodba školskih zgrada i dvorišta

Važno je uzeti u obzir školske zgrade i okolna područja kada poduzimate mjere za sprečavanje nasilja. Nered (smeće, grafiti, izostanak popravaka; Wilcox i sur., 2006.; Lindstrom i sur., 2009.; Uline i sur., 2008.), dijeljeni prostori bez nadzora (Astor i sur., 1999.; USAID i PEPFAR, 2014.; Rapp-Paglicci i sur., 2004.) ili izolirana i loše osvijetljena područja (UNESCO i UN Žene, 2016.; USAID i PEPFAR, 2014.) mogu povećati rizik od nasilnih incidenata i utjecati na akademske rezultate.

Tri su načina na koja se može poboljšati sigurnost školskih zgrada i dvorišta:

1. Rad s učenicima i osobljem putem koordinacijskog tima radi identifikacije žarišnih točaka za nasilje (uključujući put do škole i iz škole) i pronalazak rješenja u tim područjima

Prvi korak je prepoznavanje žarišnih točaka – područja u kojima se nasilje najčešće događa. To se može učiniti na temelju podataka prikupljenih o nasilju (**odjeljak 2.**) ili izravnim postavljanjem pitanja učenicima i osoblju. Jedna od metoda je da se skupinama učenika daju karte s rutama do škole i zamoli da točno odrede i razgovaraju o područjima i vremenima gdje i kada se osjećaju nesigurno (Okvir 6.1.). Žarišna mjesta vjerojatno će se razlikovati za djevojčice i dječake te za različite uzraste, pa bi vam provođenje ove vježbe s istim spolnim skupinama (Leach i sur., 2003.) i s različitim razredima (Rapp-Paglicci i sur., 2004.) moglo pomoći u lakšem pronalaženju rješenja.

Okvir 6.1.: Identificiranje žarišnih mjesta u Demokratskoj Republici Kongo (DRC)

Vježba mapiranja korištena je s djevojčicama i dječacima u 54 škole u Demokratskoj Republici Kongo kao dio projekta za povećanje obrazovanja djevojčica (EAGLE: osnaživanje adolescentica da vode putem obrazovanja). Učenici su u grupama crtali karte škole sa zajedničkim prostorima i rutama do škole. Istaknuli su područja na kojima se osjećaju sigurno (pomoću zelenih točaka) i nesigurno (pomoću crvenih točaka) i razgovarali o tome zašto. Najčešća područja na kojima su se učenici osjećali nesigurno bile su određene ulice i područja od i do škole, učionica, igralište i školski toaleti.

Izvor: USAID i PEPFAR, 2014.

2. Osiguranje da škole imaju čiste, odvojene toalete za dječake i djevojčice

Zajednički toaleti (koje dijele dječaci i djevojčice) mogu povećati prilike za nasilje nad djevojčicama. U primjeru iz Okvira 6.1., adolescentice u Demokratskoj Republici Kongo izvijestile su da su zajednički toaleti uobičajena mjesta za seksualno i druge vrste nasilja od strane dječaka, a mnoge djevojke izbjegavaju koristiti toalete tijekom škole. Zajedničke toalete stoga bi trebalo zamijeniti odvojenim, čistim objektima na sigurnim mjestima (UNESCO i UN Žene, 2016.). To također može potaknuti učenice da pohađaju školu tijekom menstruacije.

3. Revizija izgleda i značajki školskih zgrada i dvorišta i identificiranje područja koja bi se mogla poboljšati

Jednostavna šetnja školom i okolicom može vam pomoći prepoznati značajke koje povećavaju rizik od nasilja. Iako će se rizici razlikovati po školama i situacijama, identificirano je osam zajedničkih značajki (Bradshaw i sur., 2015.) koje mogu biti korisna polazna točka za pomoć u procjeni koja područja treba poboljšati. U tablici 6.1. nalaze se značajke i primjeri prilagođeni iz alata SAFETY.⁵

Nakon što prepoznate problematična područja, morate izraditi planove poboljšanja koji daju prednost žarišnim točkama. Mogli biste, na primjer (Wilcox i sur., 2006.; Astor i sur., 1999.; Nacionalno partnerstvo za sigurne putove do škole):

- **smanjiti nered i poboljšati izgled**, redovitim skupljanjem smeća, uklanjanjem grafiti i popravljanjem pokvarenih rasvjetnih tijela i prozora.
- **poboljšati osvjetljenje na mračnim prostorima**, posebice na žarišnim točkama. Koristite prirodno svjetlo gdje je to moguće.
- **povećati nadzor** školske zgrade i dvorišta, utvrđivanjem skrivenih područja i uklanjanjem prepreka koje ograničavaju vidljivost. Neke bi mogućnosti bile upotreba televizijskog sustava sa zatvorenim krugom (CCTV⁶) ili ophodnje zaštitara.

⁵ SAFETY (School Assessment for Environmental Typology - Ocjena škole za tipologiju okruženja) alat je razvijen u SAD-u koji opisuje školsko okruženje u tri područja: vlasništvo nad školom, nered i nadzor. Temeljen na načelu sprečavanja zločina putem dizajna okruženja (CPTED), mjeri osam značajki fizičkog i socijalnog okruženja povezanih s ponašanjem i akademskim ishodima (Bradshaw i sur., 2015.). Stavke će trebati prilagoditi za upotrebu u različitim kontekstima.

⁶ CCTV i druge vidljive sigurnosne mjere (detektori metala; zaštitari) mogu biti korisni načini povećanja nadzora. Međutim, treba biti oprezan, jer bi ove mjere mogle imati negativan utjecaj na percipiranu sigurnost (Hankin i sur., 2011.), percipirano nasilje (Mayer i Leone, 1999.) i akademsku uspješnost (Tanner-Smith i Fisher, 2016.).

- **povećati ponos i odgovornost u školi**, osobito u hodnicima, izlaganjem nagrada ili trofeja, umjetničkih djela, muralima ili školskim natpisima, i korištenjem školskih znakova na ulazu u školu.
- **ograničiti pristup izoliranim ili skrivenim područjima.**
- **učiniti putove do škole sigurnijima**, postavljanjem patrola zajednica na uobičajene putove, suradnjom s čelnicima zajednica i tijelima vlasti na poboljšanju osvjetljenja i modificiranju skrivenih područja, pružanjem školskog prijevoza ili subvencija za javni prijevoz i poticanjem 'pješačkih školskih autobusa' koje vode roditelji (i prikupljanjem djece koja u školu idu istim putem).

Učenici, osoblje, nastavnici (**odjeljak 7.**) i zajednica (**odjeljak 8.**) mogu biti uključeni u poboljšanje prostora škole. Primjerice, učenici bi mogli izraditi umjetnička djela za školske zidove, osoblje bi moglo nadgledati žarišna mjesta, a roditelji i zajednica mogli bi pomoći u održavanju školskih zgrada i dvorišta, uspostavi 'pješačkih školskih autobusa' ili patroliranju putova do škole.

Tablica 6.1.: Osam područja za poboljšanje

Značajka	Primjeri
1. Nered	<ul style="list-style-type: none"> • Boce od alkohola ili pribor za uzimanje droge u školskim zgradama i dvorištu • Slomljena svjetla na školskim ulazima i hodnicima • Aktivnosti povezane s bandama u školskom okruženju
2. Smeće	<ul style="list-style-type: none"> • Smeće u školskim zgradama i dvorištu
3. Grafiti i vandalizam	<ul style="list-style-type: none"> • Grafiti i znakovi vandalizma u školskim zgradama i dvorištu
4. Izgled škole	<ul style="list-style-type: none"> • Zgrade kojima je potrebno održavanje • Dvorište škole kojem je potrebno održavanje i uređenje
5. Osvjetljenje	<ul style="list-style-type: none"> • Loše osvijetljena zajednička područja (na primjer, kantina, hodnici, stubišta)
6. Nadzor	<ul style="list-style-type: none"> • Malo mogućnosti nadzora na školskom dvorištu i ulazu, na primjer, jasne linije vidljivosti, sigurnosne kamere ili školski policajci.
7. Vlasništvo škole	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak znakova da područja pripadaju školi, na primjer školski znakovi • Nedostatak identifikacije školskih zgrada, na primjer putem murala
8. Očekivanja pozitivnog ponašanja	<ul style="list-style-type: none"> • Nekoliko vidljivih znakova koji ističu očekivanja o ponašanju u školskim zgradama i dvorištu

(Prilagođeno iz Bradshaw i sur., 2015.)

Revizija i prilagodba fizičkog okruženja

Temeljne radnje

- Uključivanje učenika i osoblja u identifikaciju žarišnih točaka za nasilje (uključujući put do škole i iz škole) i pronalazak praktičnih rješenja u tim područjima.
- Revizija izgleda i značajki školskih zgrada i dvorišta i identificiranje područja koja bi se mogla poboljšati.
- Osiguranje da škole imaju čiste, odvojene toalete za dječake i djevojčice.

Proširene radnje

- Osiguranje da godišnji proračun uključuje proračunsku liniju za poboljšanje fizičke infrastrukture škola s ciljem povećanja sigurnosti djece

Dodatni resursi

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) i UN Žene. Globalne smjernice o rješavanju rodno zasnovanog nasilja u školama.

Sadrži smjernice za stvaranje sigurnih i ugodnih prostora u školama.

UNICEF. Priručnik. Škole prilagođene djeci.

Praktični vodič koji predstavlja škole prilagođene djeci i uključuje smjernice za stvaranje sigurnog i zdravog okruženja.

Vijeće Europe. Smanjenje nasilja u školama: kako napraviti promjenu. Priručnik.

Sadrži poglavlje o činjenju školskog okruženja sigurnim, koje istražuje načine promicanja kulture nenasilja.

Odjeljak 7.: Uključivanje roditelja u aktivnosti sprečavanja nasilja

Roditelji imaju važan utjecaj na vrijednosti, stavove i ponašanje djece. Izgradnja pozitivnih i značajnih odnosa između škola i roditelja može vam pomoći u sprečavanju nasilja i poboljšanju akademskog napretka. Programi sprečavanja nasilja u školama možda neće biti učinkoviti ako su djeca izložena nasilju u svojim domovima. Djeca također mogu ponavljati ponašanja naučena kod kuće dok su u školi. Stoga škole moraju igrati ulogu u prepoznavanju i rješavanju problema nasilja u domovima učenika i drugih potencijalnih rizika za dobrobit djece.

Inicijative na školskoj razini za veću uključenost roditelja uključuju sljedeće:

1. Informiranje roditelja o politikama škole o nasilnom ponašanju i aktivnostima sprečavanja nasilja

Informiranje roditelja o politikama i aktivnostima sprečavanja nasilja može povećati svijest o nasilju i dobiti njihovu potporu. Roditelji moraju razumjeti zašto se škola bavi problemom nasilja, strategije koje koristite, poruke koje dajete i kako roditelji mogu razgovarati o nasilju sa svojom djecom i podržati ih. Škole mogu uključiti roditelje putem poučavanja, grupa za podršku, internetskih stranica i pisanih informacija. Na primjer, program sprečavanja vršnjačkog nasilja KiVa⁷ (odjeljak 3.) pruža vodič za roditelje o vršnjačkom nasilju. To uključuje informacije o aktivnostima, vrstama vršnjačkog nasilja i njihovim uzrocima, prepoznavanju vršnjačkog nasilja, mjerama za reagiranje na vršnjačko nasilje i kako roditelji mogu pomoći.

⁷ <http://www.kivaprogram.net/>

2. Širenje poruka o tome kako roditelji mogu podržati učenje svojeg djeteta

Interes roditelja za školski život njihovog djeteta može pomoći poboljšati djetetovo ponašanje i akademska postignuća (SZO, 2015.). Razgovori s roditeljima o školskom životu mogu ih više zainteresirati i povećati prilike za roditelje i djecu da razgovaraju i vježbaju vještine i poruke naučene u školi. Ključna je dobra dvosmjerna komunikacija (UNICEF, 2009.). Škole bi trebale roditeljima pružiti prilike da saznaju što njihova djeca uče i da razgovaraju o svim zabrinutostima koje bi mogli imati. Koordinacijski tim može biti ulazna točka u tome da postane platforma za rasprave i razmjenu informacija.

Ostali primjeri za informiranje roditelja mogu biti:

- pozivanje roditelja u školu da vide što djeca uče, poput roditeljskih dana ili roditeljskih sastanaka;
- organiziranje događaja koji odražavaju učenje djece (Okvir 7.1.);
- slanje biltena ili drugih uobičajenih oblika komunikacije kući s djecom;
- davanje domaće zadaće u koju se mogu uključiti roditelji (UNICEF, 2009.; Centri za kontrolu i prevenciju bolesti (2012.).

Okvir 7.1.: Uključivanje roditelja u učenje djece u Gani

U Gani je škola povećala razumijevanje roditelja o učenju djece kroz događanja kojima se slave postignuća učenika svako polugodište. Djeca su izvodila igrokaze, pjevala pjesme i čitala pjesme i priče povezane s njihovim učenjem. Događanja su povećala komunikaciju roditelja i nastavnika i razumijevanje roditelja o učenju djece, vrijednosti obrazovanja i kako podržati učenje kod kuće. Isto su tako poboljšala disciplinu, pohađanje nastave i sudjelovanje u Udruzi roditelja i nastavnika.

Prilagođeno iz: UNICEF, 2009.

3. Rad s roditeljima na poboljšanju ključnih roditeljskih vještina i poticanju nenasilnih strategija za rješavanje problematičnog ponašanja

Štetne roditeljske prakse mogu povećati rizik od nasilja među djecom (SZO, 2015.). Škole mogu pomoći držanjem predavanja o pozitivnom roditeljstvu, vještinama komunikacije roditelja i djeteta i nenasilnim strategijama za rješavanje problematičnog ponašanja. Interaktivna predavanja koja pružaju mogućnosti za vježbanje novih vještina su najučinkovitija (Kaminski i sur., 2008.). Roditelji će možda biti spremniji sudjelovati u tim inicijativama ako shvate da će time poboljšati svoj odnos sa svojom djecom i na taj način pomoći da školske mjere sprečavanja nasilja budu uspješne (Dawson-McClure i sur., 2015.). Škole se također mogu uključiti u roditeljske inicijative koje mogu postojati u zajednici.

4. Poziv roditeljima da sudjeluju u radu odbora za koordinaciju sprečavanja

Vidjeti **odjeljak 1.** o tome kako pokrenuti koordinacijski odbor, koji bi trebao biti uključiv u najvećoj mogućoj mjeri, te ulogu i funkcije koordinacijskog tima za sprečavanje. Alternativno, udruženja roditelja i nastavnika mogu pomoći u kontaktiranju roditelja i planiranju (Centri za kontrolu i prevenciju bolesti (2012.; UNICEF, 2009.)).

U tom pogledu, škole imaju prednost u tome što roditelji ostave vremena za uključivanje u aktivnosti djece u školi. Stoga bi korištenje redovnih okupljanja u školama i zajednici za razmjenu informacija moglo biti korisno mjesto za početak. Međutim, isto je tako korisno identificirati sve potencijalne prepreke za sudjelovanje i dobiti savjete od roditelja o tome kako ih riješiti kako bi se osigurala najveća razina sudjelovanja. Vidjeti Okvir 7.2. za praktična rješenja za održavanje visoke razine sudjelovanja roditelja u tim inicijativama.

Okvir 7.2. Primjeri načina na koje možete uključiti roditelje

Povećanje motivacije putem:

- davanja poticaja za sudjelovanje, na primjer, nuđenje hrane ili pića, održavanje tombola
- upotrebe roditelja koji su sudjelovali u aktivnostima da potaknu druge roditelje na sudjelovanje (kada su aktivnosti već provedene)
- isticanja važnosti uključenosti roditelja za dobrobit djece i akademski uspjeh.

Pomoć roditeljima da prisustvuju sastancima putem:

- pružanja besplatne skrbi o djeci ili izvannastavnih aktivnosti za starije učenike
- održavanja sastanaka u različitim terminima radi pokrivanja različitih potreba
- predstavljanja informacija kao dio ostalih događaja na kojima je razina posjećenosti visoka
- osiguranjem besplatnog prijevoza za roditelje koji nemaju prijevoz (na primjer, školski autobusi ili autobusne karte).

Poboljšanje načina na koji roditelju mogu pristupiti informacijama putem:

- upotrebe različitih metoda komunikacije, na primjer, usmena predaja, pisani materijali, bilteni
- prijevoda informacija na različite jezike
- jednostavnim izražavanjem informacija

Poticanje roditelja da ostanu uključeni putem:

- upotrebe redovitih posjetnika ili letaka
- davanjem pozitivnih poruka kao što su „dodite kada možete, čak i ako kasnite“

Doprinos uspješnoj uključenosti roditelja putem:

- obuke nastavnika i drugog školskog osoblja, uključujući administratore, o tome kako komunicirati s roditeljima i kako ih uključiti u većoj mjeri (vidjeti isto tako odjeljak 4.)

Izvor: UNICEF, 2009.; Dawson-McClure i sur., 2015.; Centri za kontrolu i prevenciju bolesti, 2012.

Vidjeti također program Good School Toolkit iz Ugande za studiju slučaja modela. (Okvir 4.1.)

Uključivanje roditelja u aktivnosti sprečavanja nasilja

Temeljne radnje

- Uključivanje i informiranje roditelja o aktivnostima sprečavanja nasilja i školskim politikama o nasilnom ponašanju.
- Distribucija poruka o tome kako roditelji mogu podržati učenje svojeg djeteta.
- Poziv roditeljima da sudjeluju u radu odbora za koordinaciju sprečavanja nasilja.
- Osvješćivanje roditelja o tome kako prepoznati i prikladno pitati o nasilju

Proširene radnje

- Proširenje na roditeljske programe i rad s roditeljima na poboljšanju ključnih roditeljskih vještina i poticanju nenasilnih strategija za rješavanje problematičnog ponašanja.

Dodatni resursi

[Američki centri za kontrolu i prevenciju bolesti. Uključenost roditelja: strategije za uključivanje roditelja u školsko zdravlje](#)

Pružaju smjernice o strategijama koje škole mogu koristiti za povećanje uključenosti roditelja u školskim aktivnostima promicanja zdravlja

[UNICEF. Priručnik. Škole prilagođene djeci](#)

Praktični vodič koji predstavlja škole prilagođene djeci i uključuje smjernice o uključivanju obitelji i skrbnika u obrazovanje djece.

[Vlada Walesa. FaCE the challenge together: priručnik za uključenost obitelji i zajednice za škole u Walesu](#)

Priručnik o uključenosti obitelji i zajednice za škole koji uključuje poziv obiteljima da surađuju sa školama i pomoć obiteljima da aktivno podržavaju učenje svojeg djeteta.

Odjeljak 8.: Uključivanje zajednice u aktivnosti sprečavanja nasilja

Vjerojatnije je da će aktivnosti sprečavanja nasilja imati veći učinak ako im zajednica pruža potporu. Partnerstva s grupama u zajednici poput zdravstvenih službi, policije, vjerskih organizacija, izvanškolskih službi, skupina mladih, sveučilišta, nevladinih organizacija i lokalnih poduzeća mogu pomoći u prenošenju poruka i uključiti stručnost i resurse u aktivnosti sprečavanja. Načini uključivanja zajednice uključuju sljedeće (vidjeti Okvir 8.2. za smjernice o razvoju partnerstava u zajednici):

1. Poticanje sve djece da se upišu u školu i redovno pohađaju nastavu

Pružanje obrazovanja i organiziranih aktivnosti samo je po sebi oblik sprečavanja nasilja. Zajednice mogu pridonijeti i potaknuti djecu da se upišu u školu i pohađaju nastavu. To mogu postići promicanjem škole i dugoročnih blagodatni obrazovanja u zajednici, poticanjem članova zajednice da pohađaju dane otvorenih vrata škole, prepoznavanjem i rješavanjem prepreka za sudjelovanje u mjeri u kojoj to mogu i sredstvima koja imaju. To bi moglo uključivati, na primjer, poticaje poput osiguranja prijevoza u ruralnim područjima, stipendije za pokrivanje financijskih troškova obrazovanja i resursa za obitelji s niskim prihodima, rad na promjeni negativnih stavova oko obrazovanja za žene i promicanje uvjeta koji potiču učenice da pohađaju školu na primjer, osiguravanjem odvojenih toaleta za djevojčice i dječake i pružanjem proizvoda za menstrualnu higijenu.

2. Razmatranje postojećih višesektorskih tijela za koordinaciju, poput odbora za sprečavanje nasilja u zajednici:

a) Uključivanje članova zajednice u školski koordinacijski tim (vidjeti isto tako odjeljak 1.) i njihove planirane aktivnosti

Jednostavan način uključivanja zajednice je pozivanje članova zajednice da sudjeluju u radu školskih odbora koji su odgovorni za planiranje i provođenje aktivnosti sprečavanja, poput razvoja okvira za sprečavanje nasilja u školama i njegovih akcijskih planova. Stoga školski koordinacijski tim (**odjeljak 1.**) može biti korisno polazište za uključivanje zajednice i može osigurati da se aktivnosti vaše škole odražavaju i povezuju s postojećim naporima zajednice.

U Okviru 8.1. možete pronaći više savjeta i smjernica o uključivanju članova zajednice.

Okvir 8.1.: Kako regrutirati članove zajednice u koordinacijski odbor

- Zatražite preporuke od ravnatelja, odbora guvernera i vođa u zajednici.
- Objavite priliku na školskim sastancima i sastancima zajednice i postavite znakove u zajednici.
- Posjetite preporučene i zainteresirane članove zajednice. Objasnite što će škola raditi i naglasite da je za uspjeh potrebna podrška zajednice.
- Ne forsirajte interes ljudi. Pripazite na one koji su prirodno uzbuđeni zbog ideja i pozovite ih na poseban sastanak u školu. Svakako provjerite da su sve uključene osobe nenasilne, da se ponašaju s poštovanjem, da su zainteresirane za školu i da mogu volontirati.
- Na sastanku razmotrite važnost sprečavanja nasilja, pozovite članove odbora učenika i nastavnika da govore i istaknete prednosti i odgovornosti uključivanja.
- Ako više od 10 osoba (uključujući roditelje) pokaže interes, odaberite ili glasanjem izaberite članove odbora. S više od 10 članova može postati teško upravljati.

Prilagođeno iz programa Raising Voices – the Good School Toolkit <http://raisingvoices.org/good-school/>

b) Sudjelovanje i predstavljanje škole u postojećim koordinacijskim odborima u zajednici koji se bave sprečavanjem nasilja ili razvojem djeteta

Mnoge su lokalne zajednice uključene u koordinirane napore za sprečavanje nasilja koji okupljaju ključne sektore poput zdravstva, policije, obrazovanja i službi za psihosocijalnu podršku. Koordiniranje aktivnosti može pomoći u cjelovitijem rješavanju uzroka nasilja i poboljšati potporu zajednice za žrtve i počinitelje (SZO, 2002.; SZO, 2015.).

c) Suradnja s organizacijama iz zajednice u pružanju zajedničkih aktivnosti s ciljem rješavanja problema nasilja

S više vremena i resursa, škole bi mogle težiti stvaranju partnerstva između škola i organizacija i službi zajednice koje mogu pomoći u podršci sprečavanju nasilja. Organizacije i službe zajednice mogu pomoći na sljedeće načine:

- **proširenjem pomoći koju škole mogu pružiti kao odgovor na nasilje** ili za poboljšanje obiteljskih prilika (**odjeljak 5.**). Škole mogu biti prva točka kontakta za dijete u nevolji i mogu mu pomoći u pristupu drugim službama. Službe s kojima bi se moglo biti korisno povezati uključuju zdravstvene službe, socijalnu zaštitu, pravnu pomoć, linije za pomoć i savjetodavne službe. Primjerice, u SAD-u program za sprečavanje nasilja u vezama Safe Dates (Sigurni spojevi) (vidjeti **odjeljak 3.**) uključuje radionice o nasilju u vezama za pružatelje usluga u zajednici kao što su službe za zdravlje i mentalno zdravlje, krizne linije i policijske uprave. Radionice povećavaju svijest stručnjaka o nasilju u vezama i imaju za cilj poboljšati potporu zajednice za žrtve i počinitelje (Foshee i sur., 1998.).
- **pomaganjem u provedbi ili procjeni aktivnosti.** Skupine u zajednici nude različite vještine i iskustva koja mogu biti korisna u provedbi aktivnosti. Škole mogu postati neutralno i pristupačno mjesto za provođenje takvih aktivnosti. Primjerice, u SAD-u i Latinskoj Americi policajci su obučeni za izvođenje kurikuluma za sprečavanje nasilja bandi (Obrazovanje i osposobljavanje za otpor bandama; G.R.E.A.T). Time se koristi iskustvo koje policija ima s bandama u njihovoj zajednici i omogućuje mladima da razviju pozitivne odnose s policijom (Ebsensen i sur., 2012.). Partnerstva sa sveučilištima također mogu podržati prikupljanje i praćenje podataka (**odjeljak 2.**) ili ocjenu aktivnosti (**odjeljak 9.**).
- **vođenjem klubova koji se održavaju nakon škole.** Klubovi nakon škole dobrovoljne su, nadzirane aktivnosti koje se održavaju u školskim prostorijama nakon završetka nastavnog dana ili tijekom školskih praznika (SZO, 2015.). Aktivnosti mogu biti svakakve, na primjer sport, ples, umjetnost i izrada ruketvorina, vještine koje učenicima pomažu da pronađu posao i akademska podrška. Smatra se da su korisni za sprečavanje nasilja iz više razloga. Oni nude nadzor i aktivnosti u doba dana kada je uključenost u nasilje među mladima na vrhuncu (na primjer, nakon završetka nastave), pomažu djeci da se povežu sa školom i pružaju priliku za učenje i vježbanje novih vještina, uključujući socijalne i emocionalne vještine koje mogu zaštititi od nasilničkog ponašanja (SZO, 2015.). Klubovi nakon škole također nude mogućnosti za razvijanje prijateljstava i mogu povećati samopoštovanje, pohađanje nastave i ocjene, kao i smanjiti problematično ponašanje (Durlak i sur., 2010.).
- **korištenjem prostora i događaja u zajednici za promicanje aktivnosti sprečavanja nasilja.** Organizacije u zajednici mogle bi ponuditi prostor za prikazivanje poruka kroz izložbe učeničkih radova, na primjer u lokalnim knjižnicama ili društvenim centrima. Također, škole bi mogle biti domaćini ili sudjelovati u događanjima u zajednici, poput organiziranja učeničkih kazališnih predstava ili održavanja radionica ili informativnih štandova.

4. Otvaranje škole kao mjesta na kojem se mogu odvijati aktivnosti zajednice

Škole se mogu povezati sa zajednicom nudeći školske prostore za aktivnosti u zajednici i događaje izvan školskih sati. To može uključivati obrazovanje odraslih, sportske i rekreacijske aktivnosti ili sastanke u zajednici, i može pomoći široj zajednici da školu vidi u pozitivnijem svjetlu.

Okvir 8.2. Smjernice o razvoju partnerstava u zajednici

Uspješna partnerstva škole i zajednice planiraju koje odnose u zajednici poticati i imaju jasnu ideju o tome što se želi postići partnerstvom.

- Utvrdite grupe, organizacije ili službe iz zajednice koje bi mogle pružiti podršku. Ona može biti u obliku dobrovoljnog pružanja vremena i stručnosti, pomoć sa sponzorstvima ili prikupljanjem sredstava, stručne prakse ili posjeta razreda, kao i aktivnosti ili događaji zajednice u kojima bi škola mogla sudjelovati.
- Odlučite koja bi partnerstva bila najkorisnija i kako bi ti odnosi mogli funkcionirati u praksi. Koje bi uloge i odgovornosti mogli imati partneri i škola?
- Razmislite postoji li nešto što škola može ponuditi zauzvrat za podršku kako bi partnerstva postala privlačnija, na primjer, otvaranje prostora škole za održavanje događaja ili usluga u zajednici.
- Napravite plan kako unaprijediti neka ključna partnerstva u budućnosti koji se može podijeliti i raspraviti s partnerima na početnim sastancima.

Prilagođeno iz: Vlada Walesa (2016.). FaCE the challenge together: priručnik za uključenost obitelji i zajednice za škole u Walesu.

Uključivanje zajednice u aktivnosti sprečavanja nasilja

Temeljne radnje

- Sudjelovanje u višesektorskim tijelima za koordinaciju, poput odbora za sprečavanje nasilja u zajednici.
- Uključivanje članova zajednice u školske koordinacijske odbore i razvoj školskih politika i kodeksa ponašanja.

Proširene radnje

- Razvoj partnerstava s organizacijama, agencijama ili službama u zajednici koje podržavaju aktivnosti sprečavanja nasilja, uključujući i klubove nakon škole.
- Otvaranje škole kao mjesta na kojem se mogu odvijati zajedničke aktivnosti zajednice.

Dodatni resursi

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) i UN Žene. Globalne smjernice o rješavanju rodno zasnovanog nasilja u školama.

Vlada Walesa. FaCE the challenge together: priručnik za uključenost obitelji i zajednice za škole u Walesu

Sadrži smjernice za stvaranje partnerstva s drugim sektorima i članovima zajednice

Priručnik o uključenosti obitelji i zajednice za škole koji uključuje razvoj partnerstva u zajednici i više-agencijski rad.

Odjeljak 9.: Ocjena aktivnosti sprečavanja nasilja i upotreba dokaza za ojačanje svojeg pristupa

Ocjena vaših aktivnosti – odnosno ocjena djeluju li na smanjenje nasilja – važan je dio sprečavanja nasilja. Može vam pomoći vidjeti je li neka aktivnost učinkovita upotreba resursa i isplati li se nastaviti s provedbom aktivnosti ili čak proširiti njezin opseg. Može vam pomoći identificirati koji dijelovi aktivnosti dobro funkcioniraju, a koji ne, a to će zauzvrat pomoći da se oni poboljšaju za buduću provedbu. Ocjena također može pomoći drugim školama, pa čak i drugim zemljama da nauče iz iskustva. Važno je napraviti plan za ocjenu odmah na početku aktivnosti, kako biste bili sigurni da osnovni podaci postoje unaprijed.

1. Odlučite o nizu pokazatelja ishoda koji vam mogu pomoći da shvatite jesu li vaše aktivnosti sprečavanja nasilja bile uspješne i uključite ove mjere u kontinuiranu ocjenu

U mnogim će školama biti teško provesti randomizirano ispitivanje ili eksperiment u kojem polovica učenika ili nastavnika sudjeluje u aktivnosti sprečavanja nasilja, dok druga polovica ne sudjeluje. Međutim, u većini slučajeva postoje druge mogućnosti za mjerenje ishoda sprečavanja nasilja, na primjer uključivanje pitanja koja mjere nasilje u

postojeće postupke ocjenjivanja ili redovite školske ankete, ili provedba male ankete prije i nakon aktivnosti.

Pokazatelji ishoda mjere su koje se mogu prikupiti tijekom vremena koje mogu pomoći u odgovoru jesu li aktivnosti sprečavanja nasilja bile uspješne ili ne. Primjeri uključuju: postotak učenika koji su prijavili da su bili žrtva vršnjačkog nasilja u proteklih mjesec dana, broj tučnjava prijavljenih školi u posljednja tri mjeseca ili postotak učenika koji su u posljednjih godinu dana koristili usluge podrške za incident povezan s nasiljem (vidjeti **odjeljak 2.**). Pokazatelji ishoda nisu: jesu li učenici ili nastavnici zadovoljni aktivnošću, koliko je učenika obuhvaćeno ili koliko je aktivnosti/obuka provedeno.

Korisno je imati kombinaciju pokazatelja koji mjere promjene u ishodima koje škola želi postići (na primjer, broj tučnjava u školi) i onih pokazatelja koji su osjetljiviji na promjene, na primjer promjena u stavu učenika prema tučnjavi.

INSPIRE okvir za smjernice i rezultate sadrži osnovni popis pokazatelja za mjerenje nasilja nad djecom. Okvir je razvilo 10 međunarodnih agencija kako bi pomogle vladama i nevladinim organizacijama u praćenju napretka i praćenju promjena tijekom vremena nakon uspostavljanjem strategija za sprečavanje i odgovor na nasilje nad djecom (UNICEF, 2018.). Bilo bi korisno uskladiti ih s postojećim nacionalnim okvirima rezultata ili pokazateljima na nacionalnoj razini kako bi Ministarstvo obrazovanja moglo usporediti učinke aktivnosti sprečavanja nasilja u školama u cijeloj zemlji.

Sustavi praćenja koji redovito prikupljaju podatke mogu biti koristan izvor informacija za pokazatelje ishoda (vidjeti **odjeljak 2.**). Postojeći upitnici također mogu biti koristan izvor i omogućuju usporedbu podataka u različitim kontekstima. Primjeri uključuju Globalnu anketu u školama o zdravlju učenika, Studiju o zdravstvenom ponašanju djece školske dobi (vidjeti isto tako **odjeljak 2.**). Upitnik za provjeru cjeloživotne viktimizacije, i Alate za provjeru zlostavljanja djece (ICAST) Međunarodnog društva za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece (ISPCAN).

Nakon što identificirate pokazatelje ishoda, možete ih usporediti prije i nakon aktivnosti. To može identificirati kako se razine nasilja i drugi ishodi mijenjaju nakon aktivnosti i čini li se neka aktivnost obećavajućom. Budući da se ishodi s vremenom mogu mijenjati, čak i bez ikakvih aktivnosti ili intervencija, najbolje bi bilo usporediti ove mjere prije i nakon aktivnosti s istim mjerama iz druge skupine sudionika koji nisu sudjelovali u intervenciji za sprečavanje nasilja.

Važno je osigurati da su nalazi praktični i relevantni za druge stručnjake i za ključne dionike školske zajednice. Stoga bi sve osobe koje bi mogle biti zainteresirane za rezultate ocjene ili koje bi trebale promijeniti svoju praksu kao rezultat ocjene trebale biti uključene od početka.

2. Rad s akademskim ustanovama ili drugim partnerima kako biste utvrdili jesu li aktivnosti sprečavanja nasilja učinkovite ocjenom aktivnosti i jačanjem strategija sprečavanja na temelju nalaza

Za ocjene ishoda potreban je odgovarajući vremenski okvir i odgovarajući tehnički i financijski resursi. Provođenje ocjena bit će lakše uz pomoć sveučilišta ili drugih partnera s iskustvom u istraživanju.

Snažno se preporučuje da se ocjena ugradi u školski plan i da stoga vježbom upravljaju ocjenjivači ili nadzorni odbori nacionalnih vlasti, umjesto da se ocjena koordinira na školskoj razini.

Ključni koraci u planiranju ocjene su (prilagođeno iz DFID, 2012.; UNESCO i UN Žene, 2016.; SZO, 2015., www.uneval.org):

a. uključivanje svih potencijalnih dionika od početka kako bi se potakla odgovornost: važno je uključiti sve dionike od kojih se očekuje da promijene način rada ili koji su od početka uključeni u politike sprečavanja nasilja u školi, kako bi mogli pomoći u planiranju ocjenjivanja i razumijevanju metode i ishoda. To može značiti da je vjerojatnije da će djelovati na temelju ishoda.

b. identificiranje svrhe ocjenjivanja i definiranje pitanja za ocjenjivanje: na primjer, to se može napraviti kako bi se vidjelo je li neka aktivnost uspješna u smanjenju nasilja, poboljšanju pohađanja nastave, poboljšanju ishoda učenja ili poboljšanju stavova i društvenih normi. Za sprečavanje nasilja, primjeri pitanja mogu biti sljedeći: je li aktivnost smanjila razinu vršnjačkog nasilja? Je li smanjila broj tučnjava među učenicima? Je li povećala korištenje usluga podrške učenicima?

c. odluka o nizu pokazatelja ishoda koji se odnose na pitanja za ocjenu (vidjeti točku 1.)

d. odluka o vremenskom okviru za ocjenu: ishodi prikupljeni u kratkom roku (na primjer, neposredno nakon aktivnosti ili mjesec dana nakon) mogu vam brzo dati ideju utječu li aktivnosti na razine nasilja. Dugoročniji ishodi (šest mjeseci ili godinu dana ili više nakon) mogu utvrditi traju li učinci i trebaju li aktivnosti poticaj u budućnosti. Mnoge ocjene uključuju i kratkoročne i dugoročne ishode radi praćenja učinaka tijekom vremena.

e. odluka o dizajnu ocjenjivanja: najosnovniji dizajn uključuje usporedbu pokazatelja ishoda prije i nakon aktivnosti (točka 1.). Snažniji dizajni uključuju upotrebu usporedne skupine poput učionica ili škola kod kojih aktivnost nije provedena (poznate kao kontrolna skupina). Ova je skupina važna jer može pomoći u utvrđivanju jesu li promjene u nasilju i drugi ishodi posljedica intervencije ili drugih čimbenika koji se istodobno primjenjuju (na primjer, kampanje povećanja razine informiranosti ili aktivnosti sprečavanja u široj zajednici). Kada uvodite program po prvi put, bilo bi korisno testirati ga u malom opsegu s osnovnim dizajnom, a kasnije prijeći na punu ocjenu ishoda, poput randomiziranog kontroliranog ispitivanja.

f. odluka o metodama ocjenjivanja: ocjene ishoda koriste kvantitativne pristupe. Oni se temelje na podacima (na primjer, brojevima, postocima) iz anketa, podacima koji se redovito prikupljaju i sustavima praćenja (vidjeti **odjeljak 2.**). Međutim, u ocjeni možete koristiti i kvalitativne pristupe. Oni se temelje na izvještajima ljudi o iskustvima, percepcijama i stavovima prikupljenim iz razgovora, fokusnih grupa i zapažanja (vidjeti **odjeljak 2.**). Kvalitativni podaci mogu pomoći u razumijevanju što ljudi misle o nekoj aktivnosti i kako doživljavaju nasilje, kao i drugih ishoda koji su se promijenili i zašto. Često mogu biti korisni u razumijevanju kako neka aktivnost djeluje u praksi i kako se može poboljšati.

g. provedba ocjene i jačanje strategije sprečavanja na temelju nalaza: važno je da škole koriste naučeno i preporuke iz ocjene kako bi informirale aktivnosti sprečavanja kad god je to moguće i ojačale ih za buduću ili širu uporabu. Podijelite priče o uspjehu s cijelom školom kako biste proslavili napore na sprečavanju nasilja i motivirali nastavnike, osoblje i druge da nastave koristiti te aktivnosti.

3. Uključite pokazatelje ishoda u šire sustave praćenja i ocjenjivanja koji prikupljaju podatke o nasilju i načinu na koji škole reagiraju na nasilje

Pokazatelje ishoda iz ocjene trebali biste unijeti u sustave praćenja (**odjeljak 2.**) koji prikupljaju podatke o nasilju i odgovoru na nasilje u školama. Može biti korisno unijeti ishode u sustave za upravljanje obrazovanjem, kao što je EMIS (**odjeljak 2.**), koji se mogu koristiti za praćenje nasilja na razini pojedinačne škole, kao i na regionalnim i nacionalnim razinama.

Ocjena aktivnosti sprečavanja nasilja i upotreba dokaza za ojačanje svojih pristupa

Temeljne radnje

- Donošenje odluke o nizu pokazatelja ishoda, primjenom postojećih okvira pokazatelja, kada je to moguće, koji mogu pomoći u shvaćanju jesu li vaše akcije za sprečavanje nasilja bile uspješne, i uključivanje tih mjera u aktivnosti ocjene.

Proširene radnje

- Suradnja s akademskim institucijama ili drugim partnerima radi utvrđivanja djeluju li aktivnosti sprečavanja nasilja.
- Uključivanje pokazatelja ishoda o učinkovitosti mjera sprečavanja nasilja u šire sustave praćenja i ocjenjivanja koji prikupljaju podatke o nasilju i odgovoru na nasilje u školama, na primjer u ankete koje se redovito provode.

Dodatni resursi

[Obrazovni videozapisi o ocjeni programa](#)

Zaklada UBS Optimus i Istraživački centar za zločine protiv djece (CCRC), Sveučilište New Hampshire

Tri animirana videozapisa koja opisuju:

1. Zašto ocjenjivanje? Vizualni uvod u važnost ocjenjivanja
2. Teorija programa: opisuje kako vam jaka teorija programa može pomoći u planiranju ocjenjivanja
3. Mjerenje ishoda: objašnjava što znači definirati mjerljive ishode i kako izbjeći uobičajene zamke

[Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu \(UNESCO\) i UN Žene. Globalne smjernice o rješavanju rodno zasnovanog nasilja u školama.](#)

Sadrži smjernice za praćenje rodno zasnovanog nasilja povezanog sa školom i ocjenjivanje programa koji se bave tim problemom.

[DFID. Smjernice za praćenje i ocjenu programa o nasilju nad ženama i djevojkama \(2012.\).](#)

Pružna smjernice za razvoj sustava praćenja i planova ocjenjivanja za programe koji se bave problemom nasilja nad ženama i djevojkama

Reference

Astor RA, Meyer HA, Behre WJ. (1999.) Mjesta i vremena bez vlasnika: karte i intervjui o nasilju u srednjim školama. *Američki časopis za istraživanja u obrazovanju*, 36: 3–42.

Baker-Henningham H, Walker S, Powell C i sur. (2009.) Pilot studija programa obuke za nastavnike Incredible Years i kurikulumu o socijalnim i emocionalnim vještinama u predškolskim ustanovama na Jamajci. *Dijete: skrb, zdravlje i razvoj*, 35: 624–631.

Baker-Henningham H, Scott S, Jones K i sur. (2012.) Smanjivanje problema s ponašanjem djece i promicanje socijalnih vještina u zemlji sa srednjim dohotkom: klaster randomizirano kontrolirano ispitivanje. *Britanski časopis psihijatrije*, 2: 101–108.

Baker-Henningham H, Vera-Hernandez M, Alderman H i sur. (2016.) Irie Classroom Toolbox: protokol studije za randomizirano klaster ispitivanje univerzalnog programa sprečavanja nasilja u predškolskim ustanovama na Jamajci. *BMJ Open*, 6(5): e012166.

Baker-Henningham H, Bowers M, Francis T i sur. (2017.) Irie Classroom Toolbox: randomizirano klaster ispitivanje univerzalnog programa sprečavanja nasilja u predškolskim ustanovama na Jamajci. Sažetak dostavljen Godišnjem sastanku Društva za istraživanje sprečavanja.

Baker-Henningham H i Walker S. (2018.). Učinak prijenosa intervencije za sprečavanje nasilja utemeljene na dokazima u predškolske ustanove na Jamajci na ponašanje nastavnika i djece u razredu: klaster randomizirano ispitivanje. *Globalno mentalno zdravlje*, 5, e7 doi.1017/gmh.2017.29.

Bellis MA, Hardcastle K, Hughes K i sur. (2017.). Sprečavanje nasilja i promicanje mira. Komplet alata za sprečavanje međuljudskog, kolektivnog i ekstremističkog nasilja. London: Tajništvo Commonwealtha.

Bradshaw CP, Milam AJ, Furr-Holden DM i sur. (2015.) Ocjena škole za tipologiju okruženja (SAfETy): mjera promatranja školskog okruženja. *Američki časopis o psihologiji zajednice*, 56: 280–292.

Çeçen-Erogul AR i Kaf Hasirci Ö. (2013.) Učinkovitost psiho-edukacijskog školskog programa sprečavanja seksualnog zlostavljanja djece na učenicima osnovne škole u Turskoj. *Obrazovne znanosti: teorija i praksa*, 13(2): 725–729.

Centri za kontrolu i prevenciju bolesti (2012.). Uključenost roditelja: strategije za uključivanje roditelja u školsko zdravlje. Atlanta, GA: Američko ministarstvo zdravlja i socijalne skrbi.

Clarkson S, Axford N, Berry V i sur. (2016.) Učinkovitost i mikro-analiza programa sprečavanja vršnjačkog nasilja u školama u Walesu: protokol studije za pragmatično definitivno klaster randomizirano kontrolirano ispitivanje paralelnih skupina. *BMC javno zdravlje*, 16: 104.

Daigneault I, Hébert M, McDuff P i sur. (2012) Ocjena radionice za sprečavanje seksualnog zlostavljanja u multikulturnom, siromašnom urbanom području. *Časopis o seksualnom zlostavljanju djece*, 21(5): 521–542.

Dawson-McClure S, Calzada E, Huang K-Y i sur. (2015.) Pristup na razini populacije za promicanje zdravog razvoja djeteta i školskog uspjeha u urbanim četvrtima s niskim primanjima: utjecaj na roditeljstvo i probleme u ponašanju djece. *Znanost o prevenciji*, 16: 279–290.

Devries KM, Knight L, Child JC i sur. (2015.) Program Good School Toolkit za smanjenje fizičkog nasilja školskog osoblja nad učenicima osnovnih škola: klaster-randomizirano kontrolirano ispitivanje u Ugandi. *Lancet globalno zdravlje*, 3: e378–386.

DFID. Smjernice za praćenje i ocjenu programa o nasilju nad ženama i djevojkama, 2012. Dostupno na https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/67334/How-to-note-VAWG-3-monitoring-eval.pdf, pristupljeno 20. siječnja 2017.

Durlak JA, Weissberg RP, Pachan M. (2010.). Metaanaliza vanškolskih programa kojima se nastoje promicati osobne i socijalne vještine kod djece i adolescenata. *Američki časopis o psihologiji zajednice*, 45: 294–309.

Esbensen FA, Peterson D, Taylor TJ i sur. (2012.) Rezultati ocjene na više lokacija programa G.R.E.A.T. *Tromjesečnik o pravdi*, 29: 125–151.

Faggiano F, Minozzi S, Versino E i sur. (2014.) Univerzalni školski program sprečavanja uporabe ilegalnih droga. *Cochraneova baza sustavnih pregleda*, izdanje 12. Čl. br.: CD003020. DOI: 10.1002/14651858.CD003020.pub3.

Fancy K i McAslan Fraser E. (2014.). Smjernica DFID-a o rješavanju problema nasilja nad ženama i djevojkama u obrazovnim programima – Dio B. London: VAWG služba za pomoć.

Foshee VA, Bauman KE, Arriaga XB i sur. (1998.) Ocjena programa sprečavanja nasilja u adolescentskim vezama Safe Dates. *Američki časopis za javno zdravlje*, 88(1): 45–50.

Foshee VA, Bauman KE, Ennett ST i sur. (2005.) Procjena učinaka programa sprečavanja nasilja u vezama „Safe Dates“ korištenjem modela regresije slučajnih koeficijenata. *Znanost o prevenciji*, 6: 245–258.

Garaigordobil M, Martinez-Valderrey V. (2016.). Utjecaj Ciberprograma 2.0 na različite vrste nasilja i agresivnosti u školama. *Granice u psihologiji*, 7:428.

Gaete J, Valenzuela D, Rojas-Barahona C i sur. (2017.) Program sprečavanja vršnjačkog nasilja KiVa u osnovnim školama u Čileu, sa i bez komponente digitalne igre: protokol studije za randomizirano kontrolirano ispitivanje. *Ispitivanja*, 18: 75.

Hankin A, Hertz M, Simon T. (2011.) Utjecaji upotrebe detektora metala u školama: uvidi 15-godišnjeg istraživanja. *Časopis za školsko zdravlje*, 81: 100–106.

Hillis D, Mercy J, Amobi A i sur.(2016.). Globalna prevalencija nasilja nad djecom u posljednjih godinu dana: sustavni pregled i minimalne procjene. *Pedijatrija*, 2016., 137: 1–13.

Hutchings J i Clarkson S. (2015.). Uvođenje i pilot provedba programa sprečavanja vršnjačkog nasilja KiVa u Ujedinjenom Kraljevstvu. *Obrazovna i dječja psihologija*, 32: 49–61.

Kaminski JW, Valle LA, Filene JH i sur. (2008.) Metaanalitički pregled komponenti povezanih s učinkovitošću programa obuke za roditelje. *Časopis za abnormalnu dječju psihologiju*, 36: 567–589.

Kärnä A, Voeten M, Little TD i sur. (2011.) Opsežna ocjena programa protiv vršnjačkog nasilja KiVa: 4.–6. razred. *Razvoj djece*, 82: 311–30.

- Kellam SG, Brown CH, Poduska J i sur. (2008.) Učinci univerzalnog programa upravljanja ponašanjem u učionici u prvim i drugim razredima na bihevioralne, psihijatrijske i socijalne ishode mladih odraslih. *Ovisnost o drogama i alkoholu, 95(dodatak 1.):* S5-S28.
- Leach F, Fiscian V, Kadzamira E i sur. (2003.) Istraživanje zlostavljanja djevojčica u afričkim školama, 2003. Dostupno na <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08ce1ed915d622c001645/paper54.pdf>, pristupljeno 31. ožujka 2019.
- Lee S, Kim CJ, Kim DH. (2015.) Metaanaliza učinka školskih programa protiv vršnjačkog nasilja. *Časopis za zdravstvenu zaštitu djece*, 19: 136–153.
- Lindstrom Johnson S. (2009.) Poboljšanje školskog okruženja radi smanjenja nasilja u školi: pregled literature. *Časopis za školsko zdravlje*, 79: 451–465.
- Mayer MJ, Leone PE. (1999.) Strukturna analiza školskog nasilja i poremećaja: implikacije za stvaranje sigurnijih škola. *Obrazovanje i liječenje djece*, 22: 333–356.
- Naker D i Sekitolek D. (2009.) Pozitivna disciplina. Stvaranje dobre škole bez tjelesnog kažnjavanja. Kampala, Uganda: Raising Voices.
- Nocentini A i Menesini E. (2016.) Program protiv vršnjačkog nasilja KiVa u Italiji: dokazi o učinkovitosti u randomiziranom kontrolnom ispitivanju. *Znanost o prevenciji*, 17: 1012–1023.
- Ured posebnog predstavnika Glavnog tajnika za nasilje (2012.) Rješavanje problema nasilja u školama: globalna perspektiva. Prevladavanje jaza između standarda i prakse. New York: Ured posebnog predstavnika Glavnog tajnika za nasilje.
- Oliver R, Wehby J, Reschly D. (2011.) Prakse nastavnika za upravljanje učionicom: učinci na ometajuće ili agresivno ponašanje učenika. *Campbellovi sustavni pregledi*, 2011.4, DOI: 10.4073/csr.2011.4.
- Olweus D, Alsaker FD. (1991.) Procjena promjene u longitudinalnoj kohortnoj studiji s hijerarhijskim podacima. U Magnusson D, Bergman LR, Rudinger G i sur. (Ur.). *Problemi i metode u longitudinalnom istraživanju: stabilnost i promjene*. New York: Cambridge University Press: 107–132.
- Onrust SA, Otten R, Lammers J i sur. (2016.) Školski programi za smanjenje i sprečavanje upotrebe supstanci u različitim dobnim skupinama: što za koga djeluje? Sustavni pregled i metaregresijska analiza. *Pregled kliničke psihologije*, 44: 45–59.
- Pellegrini AD, Long JD. (2002.) Longitudinalno istraživanje vršnjačkog nasilja, dominacije i viktimizacije, tijekom prijelaza iz osnovne u srednju školu. *Britanski časopis za razvojnu psihologiju*, 20: 259–280.
- Pinheiro PS. (2006.) Svjetsko izvješće o nasilju nad djecom. Ženeva: Izdavačka služba Ujedinjenih naroda.
- Raising Voices. The Good School Toolkit. Dostupno na <http://raisingvoices.org/good-school/>, pristupljeno 31. ožujka 2019.
- Rapp-Paglicci L, Dulmus CN, Sowers KM i sur. (2004.) „Žarišna mjesta“ za vršnjačko nasilje: istraživanje uloge okruženja u nasilju u školi. *Časopis za socijalni rad zasnovan na dokazima*, 1: 131–141.
- Rijsdijk LE, Bos AER, Ruiters RAC i sur. (2011.) The World Starts with Me: višerazinska ocjena sveobuhvatnog programa seksualnog obrazovanja usmjerenog na adolescente u Ugandi. *BMC javno zdravlje*, 11: 334.

Nacionalno partnerstvo za sigurne putove do škole. Korištenje sigurnih putova do škole za borbu protiv rizika od nasilja. Dostupno na <http://www.saferoutespartnership.org/sites/default/files/pdf/Street-Scale-Using-Safe-Routes-to-School-to-Combat-Threat-of-Violence.pdf>, pristupljeno 1. srpnja 2017.

Salmivalli C, Kärnä A i Poskiparta E. (2011.). Suzbijanje vršnjačkog nasilja u Finskoj: program KiVa i njegovi učinci na različite oblike vršnjačkog nasilja. *Međunarodni časopis za razvoj ponašanja*, 35: 405–411.

Schneider DR, Pereira APD, Cruz JI i sur. (2016.) Ocjena provedbe preventivnog programa za djecu u brazilskim školama. *Psicologia: Ciência e Profissão*, 36: 508–519.

Tanner-Smith EE, Fisher BW. (2016.) Vidljive sigurnosne mjere u školi i akademski uspjeh učenika, razina pohađanja nastave i postsekundarne težnje. *Časopis za mladost i adolescenciju*, 45: 195–210.

Uline C, Tschannen-Moran M. (2008.). Zidovi govore: međusobna povezanost kvalitetnih objekata, školske atmosfere i postignuća učenika. *Časopis za obrazovnu upravu*, 46: 55–73.

UNESCO (2012.). Reakcije obrazovnog sektora na homofobično nasilje. Pariz: UNESCO.

UNESCO (2015.). Pozitivna disciplina u inkluzivnoj učionici prilagođenoj učenju. Vodič za nastavnike i obrazovatelje nastavnika. Pariz: UNESCO.

UNESCO (2016.a). Out in the open. Reakcije obrazovnog sektora na nasilje na temelju seksualne orijentacije i rodne identifikacije/izražavanja. Pariz: UNESCO.

UNESCO (2016.b). Vodič za nastavnike o prevenciji nasilnog ekstremizma. Pariz: UNESCO.

UNESCO i UN Žene (2016.). Globalne smjernice o rješavanju rodno zasnovanog nasilja u školama. Francuska: UNESCO.

UNESCO i UNGEI (2014.). Rodno nasilje povezano s školom u azijsko-pacifičkoj regiji. Bangkok: UNESCO.

UNICEF (2009.). Priručnik – Škole prilagođene djeci. New York: UNICEF.

UNICEF (2015.). Postupak za etičke standarde u istraživanju, ocjeni te prikupljanju i analizi podataka. Dostupno na: https://www.unicef.org/supply/files/ATTACHMENT_IV-UNICEF_Procedure_for_Ethical_Standards.PDF, pristupljeno 31. ožujka 2019.

UNICEF (2018.). Sprečavanje i reagiranje na nasilje nad djecom – *Nacrt* – Programske smjernice, New York: UNICEF.

Ujedinjeni narodi (1989.). Konvencija o pravima djeteta. Članak 19.1.

Odbor Ujedinjenih naroda za prava djeteta (2006.). Opći komentar br. 8. Konvencija o pravima djeteta. Pravo djeteta na zaštitu od tjelesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kazne, Ženeva: OHCHR.

USAID i PEPFAR (2014.). Projekt osnaživanja adolescentica da vode putem obrazovanja (EAGLE). Dostupno na http://www.ungei.org/resources/files/EAGLE_Gender_Analysis_FINAL.pdf, pristupljeno 31. ožujka 2019.

Van Cleemput K, Desmet A, Vandebosch H i sur. (2014.) Sustavni pregled i metaanaliza učinkovitosti programa sprečavanja kiber vršnjačkog nasilja. Rad predstavljen na 'Eetmaal van de Communicatiewetenschap' Wageningen (NL).

Vlada Walesa (2016.). FaCE the challenge together: priručnik za uključenost obitelji i zajednice za škole u Walesu. Glavne smjernice. Cardiff: Vlada Walesa.

Wilcox P, Campbell Augustine M, Clayton RR. (2006.) Fizičko okruženje, kriminal i nedolično ponašanje u školama u Kentuckyju. *Casopis za primarnu prevenciju*, 27(3): 293–313.

Svjetska zdravstvena organizacija (2002.). Svjetsko izvješće o nasilju i zdravlju. Ženeva: Svjetska zdravstvena organizacija.

Svjetska zdravstvena organizacija (2015.). Sprečavanje nasilja među mladima: pregled dokaza. Ženeva: Svjetska zdravstvena organizacija.

Svjetska zdravstvena organizacija (2016.a). INSPIRE: Sedam strategija za zaustavljanje nasilja nad djecom. Ženeva, Svjetska zdravstvena organizacija.

Svjetska zdravstvena organizacija (2016.b). Mjerenje i praćenje nacionalne prevalencije zlostavljanja djece. Kopenhagen: Svjetska zdravstvena organizacija.

Uz doprinose:

**End Violence
Against Children**

THE GLOBAL PARTNERSHIP

Odjel za upravljanje nezaraznim bolestima,
invaliditetom, i sprečavanje nasilja i ozljeda

Svjetska zdravstvena organizacija
20 Avenue Appia
CH-1211 Ženeva 27 Švicarska

Tel +41-22-791-2064
violenceprevention@who.int

Preuzmite ovaj dokument na
<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/324930/9789241515542-eng.pdf>

ISBN 978-92-4-151554-2

9 789241 515542